EMEK

26 ocak 1970

20

BÜYÜK TİCARET BURJUVAZİSİ İTTİFAKLARINI YENİLEYECEK Mİ

AÇIKLIĞA

KENAN SOMER

ÇERÇEVE

EMEK'in geçen sayısında, Sadun Aren'in Ortadoğu Teknik Üniversitesinde düzenlenen bir açık oturumda yaptığı konuşmanın geniş bir özetini okuduk. «Devrim Stratejisi» tartışmalarına büyük bir açıklık getiriyordu bu konuşma. Bu nedenle, önce, çok şematik bir biçimde de olsa, Aren'in konuşmasının açıklık getirici özü üzerinde durmak istiyorum.

Toplumların önündeki gerçek devrimci aşama, aslında birbirine bağlı iki farklı düzeyde tartışılabilir. Bunlardan birincisi sosyo-ekonomik kuruluş düzeyidir, ve bu düzeyde toplumun önündeki devrim aşamasını doğru bir şekilde saptayabilmek için, başlıca iki unsuru dikkate almak gerekir : 1) Egemen üretim biçimi; 2) siyasi iktidarın, yani devletin sınıfsal niteliği. Buna göre, bir toplumdaki egemen üretim biçimi kapitalist üretim biçimiyse, siyasi iktidarın sınıfsal niteliği egemen üretim biçimine uygun düşüyor, yani devlet, son tahlilde bir burjuva diktatoryası niteliği taşıyorsa, o toplumun önündeki gerçek devrimci aşama, sosyalist devrim aşamasıdır.

Mesele çelişmeler düzeyinde de ele alınabilir, ve o zaman, gene çok şematik bir biçimde, bir toplumun önündeki devrimci aşamanın, dolayısıyla o toplumda yürütülecek devrimci mücadelenin egemen niteliğinin temel (fondamentale) çelişme tarafından, buna karşılık devrimci mücadelenin bürüneceği somut biçimlerin esas (principale) çelişme tarafından belirleneceği söylenebilir.

Temel çelişme, bilindiği gibi, üretim güçleriyle toplumda egemen bulunan üretim ilişkileri arasındaki çelişmedir. Bu çelişme, sınıflı toplumlarda, sınıflar mücadelesi aracıyla, siyasi üst-yapıda yansır. Temel çelişme, üretim düzeyinde söz konusu olur, üretim biçiminin temel çelişmesidir; öyleyse her üretim biçiminin bir tek temel çelişmesi vardır, üretim biçimi değişmedikçe temel çelişmenin niteliği de değişmez, sadece yoğunluğu değişir. Örneğin kapitalist üretim biçiminin temel çelişmesi sermaye-emek çelişmesidir; bu çelişme, siyasi üst yapıda, kendini burjuva-proleter çatışması şeklinde gösterir; ve bu açıdan ele alınırsa, sosyalist devrimin, kapitalist üretim biçiminin temel çelişmesinin sınıflar mücadelesi plânındaki çözüm şekli olduğu söylenebilir. Tabii bu söylenirken, toplumdaki egemen üretim biçiminin temel çelişmesinin sınıflar mücadelesi plânındaki çözüm şekli olduğu söylenebilir. Tabii bu söylenirken, toplumdaki egemen üretim biçimiyle, devletin sınıfsal niteliği arasında tam bir uygunluk bulunduğu var sayılmaktadır.

Her toplumda, son tahlilde belirli bir üretim biçimi egemen durumda bulunduğuna göre, her toplumda bir tek temel çelişmeden, egemen üretim biçiminin temel çelişmesinden söz edilebilir. Ama her toplumda, temel çelişmeden başka çelişmeler de vardır, ve bu çelişmelerin temel çelişme niteliğinde olmamaları, temel çelişmeye nazaran ikincil bir nitelik taşımaları, onların önemsiz şeyler oldukları anlamına gelmez. Şüphesiz, bu çelişmeler, üretim güçleriyle üretim ilişkileri çerçevesinde kavranabilirler; temel çelişme, bu çelişmeler üzerinde hareket ettirici bir güce sahiptir; ama bu çelişmeler de, temel çelişme üzerinde etkili olabilirler, örneğin (içlerinden biri esas çelişme durumuna gelen) üst-yapıdaki çelişmeler, üretim güçlerindeki gelişmeyi yavaşlatabilir, hatta durdurabilirler. Toplumsal çelişmelerin tümü, -her zaman, hatta çoğunlukla esas çelişme niteliğini taşımayan temel çelişme dahil,- belirli bir anda bir esas çelişme tarafından karakterize edilen yapılaşmış bir karmaşık bütün olarak işler; ve pratik eylem çizgisi, devrimci mücadelenin bürüneceği somut biçim, esas çelişme tarafından belirleneceğine göre, temel çelişmeden farklı bir düzeyde kendini gösterdiği zaman, her somut durum içindeki esas çelişmenin doğru bir biçimde saptanması son derecede önemlidir. Yapılmış bir karmaşık bütün teşkil eden çelişmeler yumağı, bu yumağın belirleyici yönünü temsil eden esas çelişme kavranmadan çözümlenemez. Ama bundan, toplumların önündeki devrimci aşamanın, temel çelişmeden farklı bir düzeyde kendini gösteren esas çelişme tarafından belirlendiği sonucunu çıkartmak yanlış olur. Örneğin, üretim güçlerinin nisbeten az gelişmiş bir düzeyinde sosyalist devrimlerini yapan bütün ülkelerde olduğu gibi, 1917 Rusyasında da esas çelişme, temel çelişmeden farklı bir düzeyde bulunuyor, kendini, Rus köylü-askerlerinin emperyalist savaşın devamına karşı çıkmaları şeklinde gösteriyordu. «Elbette bizzat bu savaş, üretim güçlerinin gelişme düzeyiyle üretim ilişkileri arasında dünya ölçüsünde varolan çelişmenin sonucuydu; ama bu çelişme, en yüksek derecesine, ancak en fazla gelişmiş bulunan ülkelerde ulaşmıştı. Bu çelişme, daha düşük bir derecede, sosyalist devrim yapan ülkelerde de mevcuttur; zaten yapılan devrime sosyalist karakterini veren şey de budur. Ne var ki, bu ülkelerde devrim, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişme çok yüksek bir dereceye vardığı için değil, (her ülkede başka olan) bir esas çelişme bulunduğu, ve yüksek bir dereceye varan bu çelişme, bu ülkelerin devrimcileri tarafından köklü bir dönüşüm yapmak bakımından kavranılabildiği için olmuştur. Bu dönüşüm, devrimciler esas çelişme (örneğin, yığınlara barış, özgürlük ya da toprak için yaptıkları mücadelede öncülük etmek) üzerinde durmakla yetinmedikleri, çağımızın temel çelişmesini çözümlemeyi kendilerine iş edindikleri ölçüde sosyalist bir karaktere bürünmüştür» (Bettelheim). Öyleyse, temel çelişmeden farklı bir düzeyde kendini gösterdiği zaman, esas çelişmenin ancak temel çelişme üzerinde, onunla birlikte çözümlenmesi gerçekten devrimci bir sonuç verecektir; aksi halde, devam eden temel çelişme üzerinde bir yeniden-yapılaşmadan, bir reformdan söz edilebilir ancak.

Şimdi formüle edelim : Toplumların önündeki devrim aşaması, ve bu aşamaya dönük karmaşık devrimci mücadelenin egemen niteliği, temel çelişme tarafından; pratik eylem çizgisi, devrimci mücadelenin bürüneceği somut biçim, esas çelişme tarafından belirlenir.

Devrim stratejisiyle ilgili tartışmalarda ileri sürülen fikir ve kavramların bu çerçeve içinde değerlendirilmesi mümkündür.

ANT'IN ATILIMI

Bugün, devrim stratejisinin tartışılması adına kaldırılan toz duman içinde, büyük bir açıklık ihtiyacı duyuyoruz. Ve bu ihtiyaç, ürünlerini vermeğe başlamıştır. Örneğin ANT dergisinin 6 Ocak 1970 tarihli 158. sayısından itibaren giriştiği yeni atılımı, özellikle aynı sayıda yayınlanan «Sosyalistleri İdeoloji ve Örgüt Birliğine Çağırıyoruz» başlıklı programatik makaleyi bu ihtiyacın bir ürünü olarak değerlendirmek gerekir. Devrim meselesinde : «Devrim, bir ülkedeki en devrimci sınıfın, mevcut üretim tarzını değiştirmek üzere, müttefiklerinin desteğiyle veya müttefikleriyle birlikte iktidara gelmesidir» şeklinde belki biraz uzlaştırıcı bir tanımla ortaya çıkan programatik makale yazar veya yazarları (ben yazarları diyeceğim), tartışmaya esas itibariyle olumlu bir açıklık kazandırma yolunda görünüyorlar. Ancak, «Strateji, Taktik, ve İttifaklar» konusunda, bu meseleyi teorik bir mesele olarak, teorik plânda ve teorik araçlarla tartışmakta (bence) yeterli kadar başarılı olamadıkları için, meseleye gerekli açıklığı kazandırmaktan uzak kalmışlardır. Hem de, meseleyi : «Bütün mesele, nihai hedef sosyalizmi kurmak yolunda, sosyalizm için sürekli mücadelede, işçi sınıfının kesin öncülüğünde savaşacak diğer sınıf ve tabakaların nasıl bir araya getirilebileceğini gösteren ittifaklar

DOĞRU

meselesidir» şeklinde, teorik bir mesele olarak, teorik plânda, ve teorik araçlarla tartışma yolunda gözle görülür bir çaba gösterdikleri halde. Vardıkları sonuç şu : «İşçi sınıfı, yedeğine başta yarı-işçiler ve yoksul köylüler olmak üzere, toplumdaki diğer ilerici sınıf ve tabakaları alarak iktidara gelir. Bu iktidar, işçi sınıfı öncülüğündeki «DEMOKRATİK HALK İKTİDARI»dır. İşçi sınıfı, sonra kesintisiz devrim içinde kendi **mutlak iktidarını** (altını ben çizdim-K.S.) kurar, ve sosyalist dönüşümleri gerçekleştirir. Demokratik halk iktidarının karakteri, işçi-köylü ittifakının damgasını taşır». Ve «model»lerine açıklık kazandıran bir metin-aktarımı : «Biz sürekli devrime taraftarız. Yarı yolda durmayacağız...»

ANT dergisinin adı geçen programatik makalesinde geliştirilmeğe çalışılan sosyo-ekonomik tahlille, aynı makalede ulaşılan bu sonuç, yazının başında saptamağa çalıştığım «çerçeve» içinde ele alınıp değerlendirilirse, aralarında hafif (diyelim) bir uyuşmazlık olduğu görülecektir kanısındayım. Ama bunun üzerinde daha fazla durmadan, bu vesileyle kendini bir kere daha gösteren bir başka ve gene çok önemli bir açıklık ihtiyacından söz etmek istiyorum : İşçi-köylü devrimci demokratik diktatoryasıyla, proletarya diktatoryası marksist-leninist teorik kavramları üzerindeki açıklık ihtiyacı. Bazı tahlil girişimlerinde, bu kavramların teorik «öz»leriyle, bu kavramları ifade için kullanılan kelimelerin çıplak anlamları arasındaki kayma, çeşitli düzeylerde yanlış sonuçlara varılmasına sebep oluyor sanıyorum. Gerçi bu teorik kavramlara ışık tutan, marksist-leninist burjuva demokratik devrim teorisini, marksist-leninist sürekli devrim anlayışını dile getiren temel yapıt, «İki Taktik», dilimize çevrilmiş bulunuyor. Ancak, çevirinin -ilgili yerlerinde işaret edildiği gibi- tam olmaması bir yana, çevrilen kısımlarda da okuyucuyu yanlış sonuçlara götürebilecek bozukluklar vardır. Metnin *iki sayfalık bir kısmından iki örnek vereyim* : Lenin, bu kitapta, Marx'ın eleştirilerine dayanarak, Paris Komününün hatalarını sayarken, başkaları arasında, bu işçi hükümetinin, Versailles'a karşı enerjik bir askeri saldırı meselesini çözmesini bilmediğinden, ve **Fransa Bankasına el koymamak** hatasını işlediğinden de söz eder. Çeviride, Versailles'a karşı saldırı meselesi atlandığı gibi, Komünün başlıca hatalarından biri de, Fransa Merkez Bankasına **el koymak** olmuş (s. 82). Bunun bir tashih hatası olması kuvvetle muhtemel. Ama iki sayfa ötede : «... partimizin programının sosyalist biçim değiştirmeleri tanımadığı, ve sosyalist devrimi tanımadığı gerçeği üzerinde durmayalım» (s. 84) şeklinde biten bir cümle var. Lenin'in yazdıkları aynen çevrilseydi, bu cümlenin (kendi kuruluşu içinde) şöyle bitmesi gerekirdi: «partimizin programının **sosyalist dönüşümlerden değil**, ama sadece **sosyalist devrimden** söz ettiği gerçeği üzerinde durmayalım» (altını ben çizdim-K.S.). Bunun bir tashih hatası olması -cümlenin kuruluşu dikkate alınırsa- pek muhtemel değil, ve sosyalist devrimi tanımlama meselesi üzerinde tartışırken, sosyalist devrimle sosyalist dönüşümleri ayırdedebilmek bakımından, bu çevirinin doğru şeklini göz önünde tutmak, açıklık getirici sonuçlar verebilir. Çevirinin bu ve benzeri özelliklerine rağmen, kitap, «şeylerin özüne gitme» niyeti ve büyük bir dikkatle okunursa, her halde ihmal edilmez yararlar sağlayacaktır. Gene de, «İki Taktik»in daha doğru ve daha dürüst bir çevirisinin giderilmesi gereken ihtiyaçlarımız arasında bulunduğunu söylemeliyim.

İşçi-köylü devrimci demokratik diktatoryası teorik kavramıyla ilgili olarak «İki Taktik» den çıkartılması gereken ilk sonuç, bana kalırsa, bu kavramın, bu kitapta belirlendiği şekliyle, kapitalist üretim biçimi egemen üretim biçimi durumuna geldiği halde, devletin sınıf niteliğinin son tahlilde feodal toprak sahipleri diktatoryası olarak kaldığı bir toplum bakımından belirli bir anlam taşıdığı olmalıdır.

İkincisi, işçi-köylü devrimci demokratik diktatoryasının, proletaryanın kapitalizmden çok, (şüphesiz üst-yapıdaki gelişmelerin etkisi sonucu,) kapitalizmin gelişmesindeki yetersizlikten zarar gördüğü bir durumda, ve kapitalist ilişkileri kısıtlamak ve kontrol altına almak için değil, tersine, geliştirmek için söz konusu edildiği iyice anlaşılmalıdır. Ve bunun anlaşılması çok önemlidir, çünkü, işçi-köylü devrimci demokratik diktatoryasıyla proletarya diktatoryasını ayırdeden temel ölçüt, bu iki halk iktidarı şeklinin dayandığı toplumsal tabandan çok, şüphesiz onunla da ilişkili olarak, kapitalist üretim ilişkileri karşısındaki -esas itibariyle geliştirici ya da kısıtlayıcı olan- tutumlarıdır.

Ve üçüncü olarak, gene sözü geçen çevirinin 84. sayfasında okunabileceği gibi, Lenin, «İki Taktik»de, sosyal-demokrasinin burjuva demokratik devrimdeki tam zaferinden, yani işçi-köylü devrimci demokratik diktatoryasından korkulmaması gerektiği fikrini savunur. Neden? Çünkü bu zafer Avrupa proletaryasını ayaklandırma sonucunu verecektir. Ve o sıralarda, Lenin dahil, Rusyada herkesin kafasında bulunan sosyalist devrim şeması, sosyalist Avrupa proletaryasının, burjuva boyunduruğundan kurtulduktan sonra, sosyalist devrimini yapması için Rus proletaryasına yardım elini uzatması şeklindeydi; bu «yardım» olmaksızın, Rusya için sosyalist devrimin mümkün olmadığı düşünülüyordu.

İşçi-köylü devrimci demokratik diktatoryası, «İki Taktik»de formüle edildiği şekliyle, asıl anlamını bu şema içinde bulur. Aynı şey, bu kitapta ifade edilen sürekli devrim anlayışı için de söylenebilir. Ama daha sonraları şekillenen sosyalist devrimin tek ülkede, özellikle Rusyada zafer kazanabilme olanağı düşüncesi, birinci dünya savaşı, hiç değilse bu zaferin mümkün olduğuna inananların kafasında, bu şemayı değiştirmiştir. O zaman, işçi-köylü devrimci demokratik diktatoryası teorik kavramıyla, proletarya diktatoryası teorik kavramı arasındaki ilişkilerin yeni baştan düşünülüp formüle edilmesi gerekiyordu. Bu, her şeyden önce teorik plânda tartışılması gereken, ama belki yeteri *kadar açık bir şekilde formüle edilip* tartışılmamış, yahut eski formülasyonlar için de tartışılmış yeni bir teorik meseleydi. «*Nisan Tezleri*» üzerinde, *özellikle Lenin* ve Kamenef arasında oluşan tartışmaların bir yönünü, teorik formülasyonunu belki açıkça bulmamış olan bu *meselenin siyasi* pratik içindeki bir yansıması olarak değerlendirmek her halde yanlış olmaz. Lenin, «1917 Nisan Konferansı Kararlarına Giriş»te şöyle yazıyordu : «Devrimcilerin yapabileceği en büyük hata, hayat böylesine yeni unsurlar getirirken, geriye geçmişin devrimlerine bakmaktır».

Bütün bunlar, «demokratik halk iktidarı» sözde-teorik kavramının, aslında teorik bir meselenin, teorik alanda, teorik araçlarla çözümünü ertelemekten başka bir şeye yarayamayacağını söylemek için yazdım.

AVCIOĞLUNUN «DİKTA»SI

Aynı şey, belki daha kuvvetli bir şekilde, *Doğan Avcıoğlunun 6 Ocak 1970* tarihli DEVRİM'de yayınlanan «Dikta» başlıklı yazısında ileri sürdüğü «halk diktası» *deyimi için de söylenebilir*. Aslında Avcıoğlunun bu yazısını da belirli bir açıklık ihtiyacının ürünü olarak değerlendirmek gerekir. «Türk halkının büyük çoğunluğu, tutucu güçler koalisyonunun diktası altında yaşamaktadır» diye başlayan, ve bu «tutucu güçler koalisyonu»nun Türkiyenin ekonomik ve sosyal meselelerini çözmekten âciz bulunması karşısında politik barometrenin kaçınılmaz bir fırtınayı gösterdiğini kaydeden Avcıoğlu, düşüncesinin asıl önemli bölümlerini şöyle açıklıyor :

«Türkiyenin içine düşürüldüğü çıkmazdan kurtuluşu, bir politik biçim sorunu olmadan önce, *sınıfsal bir sorundur*. Temel dâvâ, tutucu güçler koalisyonunun ekonomik ve politik diktasına kesinlikle *son verilmesidir. Bu da tutucu güçler koalisyonu* üzerinde halkın diktasını kurabilmekle mümkündür. İşçi, köylü ve aydının *en bilinçli unsurlarını sinesinde* toplayan bir devrimci parti, tutucu güçler koalisyonunun tasfiyesi ve halk egemenliğinin gerçekleşmesi için en etkin araçtır.

Bir askeri dikta çözüm yolu değildir. Halktan kopuk bir askeri yönetim, tutucu güçler koalisyonu çemberini kıramıyacağı gibi, kendi iç çekişmeleri içinde çöküp gitmeğe mahkûmdur...

Sayfayı Çeviriniz

Dâvâ, halkın partisi eliyle, tutucu güçler koalisyonu diktasına son verme ve yerine halkın diktasını, yani gerçek demokrasiyi kurma dâvâsıdır».

Başlı başına bir tahlil ve eleştiri konusu olarak ele almak istemediğim bu yazıda, fırtınanın yakın olduğunu, ama dâvânın ancak (henüz adresi bilinmeyen) işçi, köylü ve aydınların en bilinçli unsurlarını sinesinde toplayan devrimci bir parti, bir «halkın partisi» eliyle çözümleneceğini belirten *Avcıoğlunu, öyle sanıyorum* ki, yeni şeyler söylemekten çok, her halde son zamanlarda kendisine yöneltilen yakışıksız isnatlara karşı, ve bu yüzden biraz sertleştirilmiş deyimlerle, eski düşüncelerini bir Hürmüz-Ehriman modeli içinde *yeni bir açıklığa kavuşturma çabası* içinde görüyoruz. Bunun sonucu, sayın Avcıoğlunun o ilginç «Dikta» yazısıyla getirdiği açıklık, aslında teorik plânda her hangi bir açıklık sağlamaktan uzak, kurumuş bir paspas üzerinde tepinmek gibi, *tozdan dumandan şikâyetimizi büsbütün* arttıran bir şey oluyor. Açıklık ihtiyacımızı büsbütün arttıran bir açıklık! Gene de, teorik bir meseleyi, teorik plânda, teorik araçlarla tartışmada yetersiz kaldığını söyleyemeyeceğim Avcıoğlunun : çünkü böyle bir niyeti yok. Belki de bunun gereksizliğini düşünüyor. Eğer öyleyse bu, sahip bulunduğu devrim anlayışının, devrim için devrim diyebileceğim bir anlayışın sonucudur sanıyorum.

Devrim stratejisi meselesiyle ilgili olarak teorik plândaki açıklık ihtiyacımızı karşılamak için bize başka şeyler lâzım.

KURTHAN FİŞEK'İN KİTABI

Bu bakıma bize gerekli olan şeylerin en iyi örneklerinden birini, son günlerde, «100 Soruda Sosyalist Devlet» adlı kitabıyla, Kurthan Fişek verdi (Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970). İşçi sınıfının, siyasal ve ekonomik alanda, egemen sınıf olarak örgütlenmesinin *genel* bir görüntüsünü vermekle yetindiğini söyleyen (s. 179) Kurthan Fişek'in bu kitabı, gene kendi deyişiyle, tarihteki bütün sosyalist uygulamaların ortak yanlarını araştırmakta, dolayısıyla genel ve temsili bir nitelik taşımaktadır.

Marksist-leninist teorinin devlet ve sosyalist devrimle ilgili belli başlı bütün teorik kavramlarının, sosyalist devletin belli başlı bütün örgütlenme sorunlarının çok açık bir şekilde, tarihi deney ve uygulamalar ışığında ve teorik kaynaklara inilerek incelendiği bu kitap, açıklık ihtiyacımızın en yararlı ürünlerinden biri olarak kalacaktır. Bu sözümü bir örnekle kanıtlamak isterim. Kurthan Fişek, «Proletarya diktatörlüğü ne değildir?» (Soru : 18) sorusuna verdiği cevabı, kitapta bu sorudan önce verdiği ve bu sorudan sonra vereceği geniş açıklamalara dayandırarak, şöyle sonuçlandırıyor :

«Marksist-leninist öğretiye göre, **proletarya diktatörlüğü, yalnızca proletaryanın diktatörlüğü değildir.** Proletarya diktatörlüğünün münhasıran işçi sınıfının diktatörlüğü olduğu yönündeki görüş yanlıştır. Tarihteki görünüşüyle proletarya diktatörlüğü, *zaman içinde değişen* **fakat her zaman işçi sınıfının belirleyici siyasal ve ideolojik önderlik damgasını taşıyan** bir sınıf ittifakıdır. Proletaryaya hangi sınıfların müttefik olacağı konusu, ilgili ülkenin somut sosyal ve tarihsel şartları, *üretim güçlerinin gelişkinlik seviyesi*, ülke içi ve ülkelerarası sınıf dengesi vb. tarafından belirlenir. Proletarya diktatörlüğünün sınıf tabanı, sosyalist toplum düzenini kurma süreci içinde, değişmelere uğrar ve başlangıçtaki sınıf ittifakları yerlerini *yenilerine bırakır. Gelgelelim*, proletarya diktatörlüğünün belirleyici unsuru, proletaryanın kayıtsız şartsız siyasal ve ideolojik hegemonyasıdır. Bu konuyu daha da açmak için proletarya diktatörlüğünün tarihte büründüğü biçimlere, bu kurumun *değişik ülkelerin özgül şartlarınca* belirlenen varyantlarına bakmakta yarar vardır» (s. 37-38).

Evet. Açıklık ihtiyacı ürünlerini verecektir.

Türkiye'ye

SEDAT ÖZKOL

Günümüzün tanınmış sosyalist bilim adamlarından Andre Gunder Frank «The Development of Underdevelopment» ve «Capitalism and Underdevelopment in Latin America» adlı araştırmalarında geri bıraktırılmışlık sürecinin temel nedenlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyar ve açıklarken, kapitalist dünya düzeninin sömürülen kesimi oluşturan Asya, Afrika ve Lâtin Amerikanın geri bıraktırılmış ülkelerinde sermayenin tekelci özelliklerinin çok belirgin oluşuna, yerli ve yabancı sermayenin büyük şehirlerde, «metropoller» de yoğunlaştığına, merkezleştiğine ve bu ülkelerin doğal kaynaklarıyla emek-gücünün bir merkez-gezegen ilişkisi içerisinde sömürüldüğüne dikkati çeker. Emperyalizm tarafından geri bıraktırılmış bir ülke olan Türkiyede yabancı sermayenin bölgesel dağılımı Frank'ın bu görüşünü desteklemektedir. Türkiyenin özellikle 2. Dünya Savaşından sonra Amerikan emperyalizminin politik ve ekonomik egemenliği altına girmesiyle birlikte yeniden ülkemize giren yabancı sermaye, tıpkı yarı-sömürge durumunda olan Osmanlı İmparatorluğundaki gibi komprador burjuvazinin en güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğü İstanbul ve İzmir gibi şehirlerde yoğunlaşmıştır. Diğer bir deyişle emperyalizmin beyni ve kalbi İstanbulda, kolları ve vantuzlarıysa Anadoludadır. Tablo I bu duruma ışık tutmaktadır.

TABLO I

6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİ-YEYE GİREN YABANCI SERMAYENİN İLLER ARASINDAKİ DAGILIMI (1965 YILI SONU İTİBARİYLE)

	Kuruluş Sayısı	Kuruluşların Toplam Kuruluşlara Oranı	Yatırılan Sermaye (1000 Dolar)	Yatırılan Sermayenin Toplam Sermayeye Oranı
İstanbul	98	% 80.32	55 253.0	% 80.52
Ankara	11	9.02	8 438.0	12.30
İzmir	10	8.20	1 644.0	2.40
Bursa	1	0.82	195.0	0.28
Kocaeli	1	0.82	3 073.0	4.48
Hatay	1	0.82	17.0	0.02
Toplam	122	100.00	68 620.0	100.00

Tablo 1, 1965 yılı sonu itibariyle yabancı sermayenin katılmış olduğu kuruluşların %80 inin İstanbulda bulunduğunu gösteriyor. Aynı şekilde toplam yabancı sermayenin %80.5 i İstanbulda toplanmıştır. Yine Tablo 1 e göre Türkiyede yabancı sermaye yatırımlarının bulunduğu illerin sayısı sadece altıdır. Bu illerden Bursa ve Hatay illerinde toplam yabancı sermayenin sadece %0.3 ü yatırılmış olduğundan, yabancı sermaye gerçekte Türkiyenin dört ilinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bu yoğunlaşma yabancı sermayenin Anadolunun en uzak köşelerine etkiyememesi, Anadoluyu bütünüyle sömürememesi demek değildir. İstanbul, İzmir ve Ankarada yoğunlaşmış olan yabancı sermaye, Andre Gunder Frank'ın tanımladığı «metropol-gezegen» ilişkisi içerisinde, Anadolu burjuvasını sömürü sürecinin aracı unsuru olarak kullanmakta, Anadolu burjuvasının aracılığıyla Türkiyede üretilen top-

Giren Yabancı Sermayede Monopolleşme

lanı artı-değerin büyük bir bölümünü ele geçirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, aracılık işlemi sırasında artı-değerin bir bölümüne el koyan Anadolu burjuvasının komprador burjuvazi karşısındaki direnimi sömürüye karşı beliren devrimci bir direnim değil, toplam artı-değerden daha büyük pay alabilme direnimidir. Metropol-gezeğen sömürü ilişkisinin zorunlu halkasını oluşturan yerli burjuvazi, Anadoluda oluşan *artı-değerin bir bölümüne el koyduktan* sonra geriye kalan büyük bölümü İstanbul ve İzmir gibi metropollerdeki yabancı ve yerli efendilerine ulaştırmakta, ayrıca yine metropollerce ithal olunan, yada metropollerde monte edilen sınai ürünlerinin Anadolu pazarlarında monopol fiyatlarda satılmasını sağlamaktadır.

Yabancı sermayenin katıldığı şirketlerin 76 sı anonim, 37 si limited, 9 u kollektif ve 2 si komandit şirket kuruluşundadır. Anonim şirketlerin 59 u, limited şirketlerin 33 ü İstanbuldadır. Diğer bir deyişle anonim şirketlerin % 78 i limited şirketlerin % 89 u İstanbulda bulunmaktadır. Ankara'daki anonim şirketlerin sayısı 7 ve limited şirketlerin sayısı ise 2 dir. İzmir için de bu sayılar sırasıyla 7 ve 2 dir.

Türkiye'ye girmiş olan yabancı sermaye bölgesel bakımdan olduğu gibi toplam sermayenin büyük bir kısmının bir kaç şirkette toplanması açısından da gayet belirli bir şekilde tekelci sermayedir. Tablo II de bu hususta bilgi verilmektedir.

TABLO II

6224 SAYILI KANUNA GÖRE TÜRKİYEYE GİREN YABANCI SERMAYE İÇİNDE TEKELLEŞME DURUMU (1965 Yılı Sonu)

Sermaye Gurubu (1000 TL)	Firma Sayısı	Firma Sayısının Toplam Firma Sayısına Oranı	Toplam Sermaye (1000 TL.)	Sermaye Oranı
50 000 — ve daha büyük	2	% 1.9	102 311	% 14.5
10 001 — 50 000	15	14.2	364 215	51.4
1001 — 10 000	55	52.0	226 581	32.0
501 — 1000	12	11.3	10 136	1.4
0 — 500	22	20.7	6 012	0.7
TOPLAM	106	100.0	709 255	100.0

Tablo II ye göre yabancı sermayenin katıldığı 106 firmadan 17 si toplam yabancı sermaye yatırımının % 65.9 unu yapmıştır. En büyük 2 firmanın toplam yabancı sermaye yatırımı içerisindeki payı % 14.5 tir. Görülüyorki bölgesel bakımdan olduğu gibi, firmaların kontrol ettikleri, sahip oldukları sermaye açısından da çok belirli bir yabancı sermaye tekelleşmesi vardır. Bu tekelleşmenin sağladığı imtiyazlar yüzünden yabancı sermayenin katıldığı kuruluşların kârlılığı aynı sanayi dalındaki yerli kuruluşların kârlılığının çok üzerindedir. Örneğin yabancı sermayeli kuruluşların 1959-1965 yılları arasındaki ortalama kârlılığı % 50 iken, yerli kuruluşlarda bu değer % 19 dur. Aynı şekilde 1959-1964 yılları arasında, yabancı sermayenin katıldığı kuruluşların yaptığı satışlara sermayelerine oranı ortalama olarak % 300 iken, yerli kuruluşlarda bu değer % 200 kadardır. Yine yabancı sermayenin katıldığı kuruluşlarda gayri safi kârların satışlara oranı % 13.8, yerli kuruluşlarda ise % 9.3 tür. Madeni eşya, elektrik aletleri, ilâç ve gıda sanayiinde yabancı sermayenin katıldığı firmaların kârlılığı % 60-80 e çıkmaktadır.

Yabancı sermayenin İstanbulda yoğunlaşmasına paralel olarak özellikle Sınai Kalkınma Bankasının sağladığı kredilerden yararlanan firmaların çoğunluğu da İstanbuldadır. Örneğin 1966 yılına kadar Sınai Kalkınma Bankasının kredilerinden yararlanan 700 firmanın % 60 ı İstanbulda bulunmaktaydı. Yine 1966 yılına kadar Sınai Kalkınma Bankasından en büyük krediyi sağlayan 2.5 milyon dolarla, bir yabancı sermaye kuruluşu olan Good Year Lâstik Co. olmuştur.

Yabancı sermayenin katıldığı kuruluşların aynı sanayi dalındaki yerli kuruluşlardan daha büyük bir kârlılığa sahip olmaları karşısında, işbirlikçi burjuvaziyle emperyalizmin sözcüleri bu kuruluşların teknolojik bakımdan yerli kuruluşlardan daha ileri olduklarını, daha verimli, daha rasyonel üretimde bulunduklarını, bu yüzden kâr oranlarının da doğal bir şekilde daha yüksek olduğunu ileri sürerler. Oysa Prof. Gülten Kazgan Cumhuriyet Gazetesinin 6.8.1969 tarihli sayısında yayınlanan «Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi» adlı araştırmasında yabancı sermayenin Türkiye'ye daha üstün bir teknoloji getirmediğini sayısal olarak ispatlamıştır. Prof. Kazgan'ın bu kısa fakat çok değerli araştırması yabancı sermaye yatırımlarının en fazla yoğunlaştığı sanayi dallarında, yani kimya, kauçuk ve lâstik sanayilerinde işçi başına katma değerin A.B.D., ne göre en düşük seviyede olduğunu açıkça göstermektedir. Bu sanayi dallarındaki işçi başına verimlilik yerli kuruluşların yoğun olduğu sanayi dallarındaki verimliliğin bile çok kereler altındadır. İşbirlikçi burjuvaziyle emperyalistlerin sözcülerinin ileri sürdükleri doğru olsaydı yabancı sermayenin yoğun olduğu sanayi dallarındaki işçi başına verimliliğin hiç değilse yerli kuruluşlardaki ortalama verimliliğin üzerinde olması gerekirdi. Oysa gerçekler bu sözde bilimsel görüşü tamamen yalanlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında yabancı sermayenin yoğun olduğu sanayi dallarındaki kârlılığın yüksek oluşunun temel nedeninin bu dallardaki monopolleşme olduğu bir kere daha ortaya çıkmaktadır.

Buraya kadar belirttiğimiz hususlar yabancı sermaye kontrolundaki sömürü mekanizmasının niteliğini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle İstanbuldaki komprador burjuvazi aracılığıyla yeniden Türkiyeye girme ve yerleşme olanakları bulan yabancı sermaye gerek iller arasındaki yapısal dağılımı gerekse firmaların sahip oldukları sermaye gücü bakımından tekelci bir sermayedir. Bu sermayenin yoğunlaştığı sanayi dallarında üretim sağlıklı bir rekabetin koşulları altında değil, doğrudan doğruya monopol kapitalizminin belirlediği koşullar altında yapılmakta; ilaç, madeni eşya, lastik, kauçuk sanayilerinin ürünleri Türkiye pazarlarında monopol fiyatlarda satılmaktadır. Sadece bu açıdan bakıldığında bile, yabancı sermaye yatırımları Türkiye ekonomisi için temelde zararlı olan ve emperyalizmle işbirlikçilerin ekonomik ve politik güçlerini artıran yatırımlardır.

Türkiye İşçi Partisi'nin Niteliği

BEHİCE BORAN

Son tartışmalar arasında ortaya atılan ve tartışılan bir soru da, Türkiye İşçi Partisi'nin sosyalist bir parti olup olmadığıdır. Kendilerini millî demokratik devrimci veya proleter sosyalist veya proleter devrimci diye adlandıran bazı gruplar ve kişiler bu soruyu sorup, «değildir» cevabını vermektedirler. Buna gerekçe olarak ileri sürdükleri görüşler kısaca şöyle özetlenebilir :

1. İşçi sınıfının sosyalist partisi, işçi sınıfının iktidarını öngörür. TİP ise işçi ve emekçi sınıflar iktidarından sözetmektedir.

2. Toprak reformu sosyalist bir reform değildir, bir burjuva reformudur. Toprakta özel mülkiyetin yayılması sonucunu verir.

3. Bütün üretim araçları kamulaştırılmayacak, özel sektör muhafaza edilecektir. Oysa, sosyalizm, üretim araçlarının kamulaştırılmasını gerektirir.

Bunları sırasıyla ele alalım.

1. Sınıf iktidarı kavramını açıklığa kavuşturmak gerek. Hiçbir sınıf tek başına iktidara gelemez ve iktidarını sürdüremez. Örneğin, burjuvazinin iktidarı sadece burjuvaziye dayanmaz, orta ve küçük burjuvaları ve hatta işçi sınıfının bazı kesimlerini kendi ideolojisi, politikası peşinden *-gerektiğinde çeşitli ölçülerde* tavizler vererek- sürüklemek suretiyle iktidarı elinde tutar. Ama buna burjuvazinin iktidarı denir, çünkü devletin politikasına, millî ekonomiye hâkim durumdadır, işler onun ideolojisine ve çıkarlarına göre yürütülür.

İşçi sınıfının iktidarı da sınıf temeli, toplumsal güçler temeli olarak işçi sınıfından daha geniş bir tabana oturur. Sosyalist iktidarda işçi ve yoksul köylü sınıflar arasında bilinçli ve programlı bir ittifak vardır. Kendi küçük toprağına, dükkânına veya tezgâhına sahip köylü-kentli emekçi sınıfların da desteği kazanılır. Hele, emperyalizmle bütünleşmiş, az gelişmiş kapitalist ülkelerde bu sınıflar işçi sınıfının politik hareketini ve sosyalist iktidarını desteklemeye -objektif şartların itelemesiyle- daha yatkındırlar. İşte iktidarın dayandığı bu geniş yelpazeli sınıf tabanı açısından işçi ve emekçi sınıflar, özellikle işçi-köylü iktidarından, söz edilebilir ve edildiği zamanda bir anlam kastedilir. Ama sınıf tabanı işçi sınıfından daha geniş olan bu iktidar izlediği politika açısından işçi sınıfı iktidarıdır; çünkü işçi sınıfının ideolojisini meydana getiren bilimsel sosyalizmin ışığı ve çerçevesi içinde zamanın şart ve imkânlarına uygun gerçekçi bir sosyalist politika yürütür. İşçi sınıfının, yoksul köylülerle ittifak kurması, öbür emekçi sınıfların desteğini kazanması, o sınıflarla pazarlık edip tavizler vererek bir koalisyon kurması demek değildir. Öbür sınıfları işçi sınıfı ideolojisine ve politikasına kazanmaktır. İşçi sınıfı iktidarı hiçbir zaman sadece işçi sınıfına dayanan, sadece onu kapsayan demek değildir. İşçi sınıfının bilimsel sosyalizme dayanan politikası çeşitli emekçi sınıfların durumunu, ihtiyaçlarını, değişme doğrultularını da gözönünde tutar ve politikası bunları da kapsar.

2. Toprak reformu öngörüldüğü için TİP'in sosyalist bir parti olmadığı ve TİP iktidarının sosyalist bir iktidar olmayacağı iddiası da aynı derecede geçersizdir. Bugün dünyanın geri bırakılmış ülkelerinde toprak reformlarının baş savunucuları o ülkelerin işçi sınıfı partileridir, bundan dolayı da onlara, işçi sınıfının sosyalist partisi değilsiniz, demek kimsenin aklına gelmez. Öte yandan, bu partilerin ve Türkiye'de TİP'in öngördüğü toprak reformu burjuvazinin yapacağı -o da yaparsa- nitelikte toprak reformları değildir. Batıda burjuva demokratik devrimleri sonucu meydana gelen toprak reformlarından da kesinlikle ayrıdır. Oralarda feodal malikâneler parçalanmış ve küçük köylü mülkiyetine dönüşen işletmeler kapitalist düzenin gelişme kanunlarına terkedilmiştir. Ya da büyük toprak sahipleri mülkiyeti ellerinde tutup işletmeciliği başkalarına devrederek tarımda büyük kapitalist işletmeler meydana getirmişlerdir. TİP'in öngördüğü toprak reformu ise sadece toprakların köylülere dağıtılmasını öngörmez ve dağıtılan topraklar kapitalist sistemin gelişme kanunlarına terkedilecek değildir. Toprak reformu aynı zamanda tarımsal üretimin yeniden örgütlenmesini kapsar. Daha ilk ağızda dağıtılan toprakların devlet istasyonları etrafında toplanıp bir çeşit örgütlenmesi öngörülmüştür. Devlet yardımı, teşvik edici tedbirleri ve köylü kitlelerin eğitilmesi ile kooperatifleşme gerçekleştirilecektir. Ve bu da basit kooperatiflerden daha gelişkin kooperatiflere doğru bir süreç içinde oluşturulacaktır. Toprak reformu denince, bütün bunları zaman içinde gelişen, bütünleşen bir süreç olarak düşünmek gerekir. Böyle bir toprak reformu anlayışı ve uygulaması elbette toprak reformlarıyla özdeşleştirilemez.

3. TİP programında, iktidara gelince bütün üretim araçlarının özel mülkiyetini ortadan kaldırılması öngörülmüyor diye, TİP'in sosyalist parti niteliğini reddetme ise asla savunulmayacak sakat bir görüş ve tutumdur. Her ülkenin kendine özgü somut şartları diyoruz. Sömürge ve yarı sömürge durumdan politik bağımsızlığa ulaşan, az gelişmiş ülkeler, veya ileri derecede gelişmemiş kapitalist sistemden sosyalizme geçen toplumlar, sanayileşebilmek, kalkınabilmek için ekonomide bir devlet sektörü meydana getirme sorunu ile karşılaşmışlardır. Türkiye'de ise yatırımları, teknolojisi, işletme büyüklüğü ve işçi sayısının yoğunluğu ile millî ekonominin büyük, önemli kesimini teşkil eden bir devlet işletmeciliği kesimi esasen meydana getirilmiştir. Sosyalist parti iktidarı bunu burjuva döneminden miras alacaktır. Bu son derece önemli bir noktadır ve Türkiye'yi birçok az gelişmiş ülkelerden ayıran bir husustur. Program uyarınca da dış ticaretin, bankacılığın, sigortacılığın millîleştirilmesine girişilecek, böylece devlet sektörü daha da genişleyecektir. Ne nitelikte olacaktır bu genişletilmiş devlet sektörü? Elbette, burjuvazinin denetiminde ve hizmetinde bir devlet kapitalizmi olarak muhafaza edilmeyecektir, işçi ve emekçi halkın denetim ve hizmetinde bir sektör haline getirilecektir, yani sosyalist bir muhteveya dönüştürülecektir. Böylece millî ekonominin en büyük, en önemli, en ağırlığı olan kesimi kapitalist üretim ilişkileri dışına çıkarılmış olacaktır. Ayrıca, yeni temel sanayi kolları devlet eliyle kurulacak ve özel sektörde büyük üretim ve mübadele araçları da «kilit taşı» vazifesini görenlerden başlayarak devletleştirilecektir. Bu kayıtlarla bir özel sektöre yine de müsaade edilmesi, «millî burjuvazi» ile bir koalisyona gidildiği, ona tavizler verildiği, bir «karma ekonomi» politikası güdüldüğü için olmayacaktır. Üretim güçlerinin ve mübadele araçlarının henüz merkezi kararlara bağlanacak, bağlandığı taktirde randımanlı sonuçlar verecek kadar gelişmediğinden ötürü olacaktır. (Charles Bettelheim üretim güçlerinin yeterince gelişmemiş olduğu hallerde üretimi merkezi kararlara bağlamanın kırtasiyeciliği ve bürokrasiye yol açtığı görüşündedir). Her hal ve şartta, kapitalist üretim ilişkilerinin kendi ekonomik kanunlarına göre serbestçe gelişmesine müsaade olunmayacak, yukarda belirttiğimiz sınırlar içinde özel sektör de plâna bağlanacak, davranışları ve hesapları yakından denetlenecektir. Türkiye en azından altmış yıldır burjuva demokratik devrim süreci içindedir. Otokrasi (sultanlık ve halifelik) kaldırılmış, cumhuriyet ilân edilmiş, 8 saatlik iş günü, gizli oyla genel seçimler, sınıf esası üzerinden dernek, parti kurma vb. kabul edilmiştir. Karşımızdakilerin, millî demokratik devrim konusunda kaynaklardan biri olarak ileri sürdükleri Lenin'in İki Taktik'te sözünü ettiği durumla Türkiye'deki durumun hiç ilgisi yoktur. Ve ilginç olan nokta, Lenin'in 1908 meşrutiyet hareketinden burjuva demokratik devrim hareketi olarak söz edişidir.

Türkiye batılı kapitalist ülkeler ölçüsünde ve biçiminde sanayileşmiş ve kalkınmış olması da, Türkiye ekonomisinde bugün hâkim üretim ilişkisi kapitalist ilişkidir. Feodal kalıntılar da, daima örnek olarak ileri sürülen devrim öncesi Çin ile asla kıyaslanabilecek ölçüde ve biçimde mevcut değildir. (Örneğin, orada savaş beyleri, özel orduları vardı ve birbirleriyle harbederlerdi). Ve ne tuhaftır, bizim görüşümüze karşı millî demokratik devrimi savunanların kendi tezlerini dayandırdıkları veya dayandırdıklarını söyledikleri Mao Çetung, Yeni Demokrasi adlı kitabında, burjuva demokratik devrimlerini «eski

Üzerine

tip», «yeni tip» diye ikiye ayırdıktan sonra, birinci dünya savaşından ve Ekim İhtilâlinden sonra eski tip burjuva demokratik devrimi yapan tek ülke olarak Türkiye'yi gösteriyor ve bunu bir istisna olarak kabul edip bir daha böyle bir şeyin ne Çin'de ne başka bir ülkede olmayacağını söylüyor.

Her ülkenin ve Türkiyenin kendine özgü somut şartları derken, bütün bunları gözönünde tutmak, hesaba katmak gerekiyor. Burjuva demokratik devrimini yapmış, kapitalist üretim ilişkilerini hâkim üretim ilişkiler durumuna getirmiş, bu ara da devlet kapitalizmi niteliğinde büyük bir devlet sektörü kurmuş Türkiye'nin bundan sonraki devrim aşaması ancak sosyalist devrim olur.

Türkiye'de burjuva demokratik devriminin yapılmış olmasından sözetmek, bunun, batıdaki burjuva demokratik devrimlerle aynı olduğu anlamına gelmez. Nasıl ki Türkiye'de hâkim üretim ilişkisi kapitalisttir demek, Türkiye'de batıdaki gibi bir kapitalist düzen vardır demek değilse. Sanayi burjuvazisi gelişmemiş, ticaret burjuvazisinin ağır bastığı bir burjuva demokratik devrimi. Demokrasi konusu na aynı farklılık içinde. Politik rejimler ekonomik sistemlere göre gerçek anlamda sanayileşmemiş (ama yine de şu veya bu nitelikte olsun bir sınai gelişme göstermiş ve gösteren), ticaret burjuvaside, sanayi burjuvaziside «kompradorlaşmış», emperyalist aşamadaki dünya kapitalist sistemi ile bütünleşmiş, tasfiye halinde de olsa feodal kalıntılar barındıran, «az gelişmiş» bir kapitalist sistemin politik demokrasisi, elbette ileri derecede sanayileşmiş, ileri teknolojiye sahip, az gelişmiş ekonomilere hâkim kapitalist sistemlerin politik demokrasisi ile aynı olmaz. Bizde olduğu gibi olur işte. Böyle bezin böyle kenarı, böyle bir kapitalizmin böyle bir «demokrasi» si! Durumu batı özentisi, batı taklitçiliği ile izah, sosyolojik açıdan geçerli bir izah değildir. Özenti, taklitçilik varsa, bu olgunun kendisi sosyolojik izaha muhtaçtır. İzahın anahtarı ise mevcut ekonomik sistemdedir.

Bizde burjuva demokratik devrimin tamamlanmamış olduğu «gerçek demokrasi» bulunmadığı görüşleri de olduğu gibi kabul edilecek görüşler değildir. Sömürülen sınıflar açısından burjuva demokrasileri hiçbir zaman «tamamlanmış» ve «gerçek» demokrasi değildir. En ileri kapitalist toplumlarda dahi işçiler ve emekçiler burjuvalarla gerçekten eşit hak ve özgürlüklere sahip midirler? Burjuva demokrasilerinin bir adı da burjuva diktatörlüğü değil midir?

Türkiye nasıl kapitalist yoldan kalkınamazsa, batı modeli kapitalist aşamadan geçmek zorunda değilse, politik düzeyde de batının geçirdiği tecrübeyi tam tekrarlamadan sosyalist demokrasiye yönelmek durumundadır.

HÜSEYİN ERGÜN TAHLİYE EDİLMEDİ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürümüz Hüseyin Ergün hakkında EMEK'in 10. sayısında çıkan «Kurtuluş Savaşı Ama Nasıl» başlıklı yazıdan dolayı açılan 142. ve 137. maddeleri ihlâl davasının bakılmasına, 20 Ocak 1970 Salı günü Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesince başlanmıştır.

Savcı esas hakkında verdiği mütalaada, gazeteci Bedii Faik'in İlhan Akın'ın bilirkişi raporuna dayanarak; söz konusu yazıda «Proleter ihtilalinin savunulduğunu» ve suç teşkil ettiğini iddia etmiştir. Ergün'ün avukatları, suç isnadının çok yanlı olması nedeniyle, daha geniş bir bilirkişi heyetine yazının inceletilmesini, 4 Ekim 1969'dan beri tutuklu bulunan Hüseyin Ergün'ün tahliye edilmesini istemişlerdir.

Mahkeme, avukatların isteklerini reddetmiş ve davayı, savunmaların hazırlanması için 5 Şubat 1970 tarihine bırakmıştır.

Duruşma sonucu, tekrar cezaevine dönen Hüseyin Ergün, 1945 yılında Erzurum'un Hınıs ilçesinde doğmuştur. İlk, orta ve lise öğreniminden sonra girdiği Siyasal Bilgiler Fakültesin'de «Emperyalizme karşı, Sosyalizm için» mücadelede yerini almıştır. SBF Fikir Kulübünün sosyalist niteliğe kavuşması yıllarında Yönetim Kurulunda bulunmuş, bu kulübün başkanlığını yapmıştır. Artık, Hüseyin Ergün «Sosyalist Türkiye» için girişilen kavganın ön saflarında yiğit bir savaşçıdır. Kozlu'da kurşunlanan işçiler için Mart 1965'te atlı polislerin kardonu altında yapılan yürüyüşte, sosyalist gençliğin ilk kıvılcımı DÖNÜŞÜM dergisinin çıkışında sosyalist gençlik örgütü Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun kuruluşunda ve gelişmesinde öncülük yapmış ve büyük katkılarda bulunmuştur.

Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdikten sonra, askerliğini tamamlayan Hüseyin Ergün, Türkiye sosyalist hareketi içinde örgüt içi ve örgüt dışı sapmalara karşı mücadeleyi yürüten EMEK dergisinde yerini almıştır.

Disiplinli, hoşgörülü çalışmasıyla örnek bir sosyalist olan Hüseyin Ergün arkadaş yalnız değildir. Nitekim, yalnız olmadığını, duruşmayı izleyen yüzlerce sosyalist genç, duruşma sonunda «sosyalist Türkiye», «Kahrolsun Faşistler» sloganlarıyla tezahüratta bulunarak, dosta - düşmana bir kez daha göstermiştir.

ÇAĞRI

Bir yiğit, devrimci savaşçımızı daha kaybettik. Sosyalist mücadelenin Türkiye İşçi Partisi'nin neferi Reşit Güçkıran aramızdan ayrıldı. Reşit Güçkıran, Gaziantep teşkilâtını kurmuş ve egemen sınıfların baskısına karşı yılmadan, usanmadan savaşarak her dönemde devrimci savaşın ayrılmaz bir parçası olmuştu.

Egemen sınıflar ondan ve omuzdaşı arkadaşlardan ürküyordu. Sosyalist mücadele arkadaşlarının ise güven kaynağıydı. Çünkü Reşit Güçkıran sömürücülerin haksızlıklarına, zorbalıklarına yiğitçe karşı koyarken beri taraftan soyalizmin klâsiklerini öğrenerek ve öğreterek savaşı, yenilmez olarak örgütlüyordu.

Partinin her kademesindeki görevini başarıyla yürütüyordu. İlçelerde görev alıyor, bütün haksızlıklara karşı yiğitçe direniyor, Partinin en yüksek organında; Genel Yönetim Kurulunda çalışıyordu.

Sosyalist mücadelenin onunla kazanacağı çok şey vardı daha. Savaşının en olumlu anında ve en önemli görevlerinin eşiğinde vurdular Reşit Güçkıran'ı.

Reşit Güçkıran'ın ailesine ve çocuklarına sahip çıkmak ve onun kaygasında yalnız olmadığını herkese duyurmak görevimiz olmalıdır.

EMEK dergisi; Reşit Güçkıran'ın ailesiyle devrimci dayanışma için; bir yardım kampanyası açmıştır. Bütün arkadaşlar, onun şahsında devrimci dayanışmayı bir kez daha göstermeliyiz.

Not : Yardımlarınızı Zühre Güçkıran, Ziraat Bankası Ankara Kızılay Şubesi 21139 numaralı hesaba, Ziraat Bankasının tüm şubelerinden yapabilirsiniz.

Büyük Tic
İttifakların

KURTHAN FİŞEK

1 TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN DURUMUNA GENEL BAKIŞ

Mao Tsetung, Ocak 1940 tarihli bir yazısında (On New Democracy), Türkiye'yi, klasik türden bir burjuva - demokratik devrim yaşamış ülkeler arasında sınıflandırmaktadır. Bilindiği gibi, klasik tipteki bir burjuva - demokratik devrim, münhasıran burjuvazinin öncülüğü altında ve halk yığınlarının önemsenebilecek bir katılışı olmaksızın gerçekleştirilen bir burjuva devrim şeklidir. Görüşümüze göre, Türkiye ekonomisinin girdiği çıkmazı ve Adalet Partisi'nde hüküm süren karışıklığı, bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye'nin son yüzyıllık tarihine baktığımızda görüyoruz ki, 1839 Tazminat Fermanı'ndan bu yana girişilen bütün burjuva - demokratik eylemler, ama gizli, ama açık, büyük ticaret burjuvazisinin öncülük damgasını taşımaktadır. Yine görüyoruz ki, Türkiye, emperyalizmin yörüngesine girdiği ve burjuvazisi de emperyalist ülkelerin burjuvazileriyle bütünleştiği ölçüde, kapitalistleşen ve burjuva - demokratik devrimini geliştiren bir toplum olagelmiştir. Bugün durum artık farklıdır; 1839 yılındanberi her burjuva - demokratik atılıma, ama gizli, ama açık, yön vermiş bulunan büyük ticaret burjuvazisi, özellikle 1960 sonrasında, «ileri» sayılabilecek herhangi bir harekete öncülük edebilme imkân ve ihtimalini elden çıkarmıştır. Birinci mesele budur.

İkinci mesele, 1960 sonrası Türkiye'sinin, egemen sınıfları yüzyıllardır bütünleştirmiş bulunan ekonomik şartlardan giderek yoksun kalmasıdır. Şöyle ki, 1970 yılı Türkiye'si, 1950'lerin Türkiye'sinden farklı olarak, aldığı dış borçların yüzde 75'ini, ekonomiyi canlandıracak yerde, eski borçların tasfiyesi için kullanmaktadır; devletin elinde toplanan artık değeri burjuvaziye transfer etmenin ne etkili aracı olan kredi mekanizması, ekonominin sınırlılıkları yüzünden, eskisi gibi işleyememektedir; tarımsal ürünlerin toplam ihracattaki payının sürekli bir azalış göstermesi, burjuvazinin çeşitli kesimlerini yüzyıllardır yapışık tutan tutkalın çözülmesine yol açmaktadır; bir yandan kredi mekanizmasının eskisi kadar rahatlıkla işleyemeyişi, öte yandan da tarımsal ürünlerin ihracattaki payının azalması ve dünya ticaretinde tarımsal ürün fiyatlarının giderek düşmesi, **Türkiye'nin üretim yapısının egemen unsurunu teşkil eden küçük - burjuva kapitalizmini,** küçük üreticilerin palazlanmalarının bir hazırlayıcısı olmaktan çıkararak, yoksullaşmalarının başlıca nedeni haline getirmiştir. **Küçük işletme mülkiyetinin yalnızca alacaklı defterlerinde anılacağı günler yakınlaşmaktadır.**

Bu gözlemlerin ortaya çıkardığı genel görünüş şudur : (1) Türkiye kapitalizmi, kendisini üretme ve yeniden - üretme yeteneğini büyük ölçüde kaybetmiş ve tam bir çıkmaza girmiştir; (2) burjuvazinin çeşitli kesimlerinin, bütün bu kesimleri memnun edecek şekilde, yağma düzeninden yararlanmaları imkân ve ihtimali artık yoktur. Bu durum, burjuvazinin çeşitli kesimleri arasındaki ortak çıkar ilişkilerinin, giderek, aynı kesimler arasındaki bir «parsa savaşı» na dönüşmesine yol açmıştır. Buhran şartları altında oluşup keskinleşen ve en şiddetli ifâdesini Adalet Partisi'ndeki çatlamada bulan bu «parsa savaşı», dört yüzyıldır bütünlük gösteren egemen sınıfların, (1) büyük ticaret burjuvazisi, (2) küçük ticaret burjuvazisi merkezleri etrafında toplanmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. Bugüne kadar tek bir taşı bile dökülmemiş olan bir duvarın ansızın çatlamasının nedenlerine girmezden önce, egemen sınıfların teşkil ettikleri ittifakın tarih içindeki gelişimine kısaca göz atalım.

2 TÜRKİYE'DE BURJUVA DEMOKRATİK DEVRİM

Türkiye'nin Avrupa kapitalizmine açılışı, 1535 kapitülasyonlarının verilişine raslar. Osmanlı İmparatorluğu'nun egemen sınıfları, bir yandan dünya ticaret yollarının değişmesiyle düşen ticaret gelirlerini yeniden artırmak, öte yandan da imparatorluğun fazlasıyla ürettiği ham maddelere Avrupa piyasalarında verilen yüksek fiyatlardan yararlanmak amacıyla, böylesine bir açılışı oldu - bittiye getirmişlerdir. Kimdir, bu «egemen sınıflar»? Kapitülasyonlar çerçevesinde öngörülen düzenlemeler, bu sorunun cevabını da beraberinde getirmektedir : Avrupa'ya satılacak ham maddelerin kaynaklarını kontrol eden **büyük toprak sahipleri** ve bu kaynakları Avrupa piyasalarına bağlamada köprü görevi gören **ticaret burjuvazisi.** Türkiye'nin genel politikasını dört yüzyıl süreyle şekillendiren ittifakın çekirdeği böylece oluşmuş olmaktadır.

1583 yılında «iltizam» uygulamasına geçilmiş ve, bunun sonucunda, egemen sınıfların teşkil ettikleri ittifaka yeni bir unsur eklenmiştir : **Küçük ticaret burjuvazisi** genel başlığı altında sınıflandırabileceğimiz tefeciler, küçük tüccarlar vb. İltizam uygulamasında cisimleşen sömürü mekanizması ve bu mekanizmayı işleten ittifak şöyle açıklanabilir : ülke topraklarının çıplak mülkiyetini elinde bulunduran hükümdar, belirli bir bölgenin vergilerinin toplanması işini müzayedeye çıkarmakta ve bu müzayedeye girecek kişilerin belirli bir pey akçesi sürmeleri zorunlu tutulmaktadır. Tarım gelirlerinin «mevsimlik» oluşu ve «hazır para»nın da ancak mahalli tüccarların, tefecilerin vb. elinde bulunuşu, toprak sahiplerini, gerek müzayedelere girmede ve gerekse aynî olarak toplanan vergileri bölüşmede, küçük ticaret burjuvazisiyle ortaklaşa çalışmaya yöneltmiştir. Büyük toprak sahiplerinin elinde toplanan ürünler, küçük ticaret burjuvazisi eliyle büyük ticaret burjuvazisine ve oradan da Avrupa piyasalarına ulaşmakta, sağlanan gelirler ise, aynı kanallardan geçerek, büyük toprak sahiplerine dönmektedir. Ne var ki, bu işbirliği, «eşitler arasında» bir işbirliği değildir ve egemen sınıfların bir kesimi, diğerlerini, kontrol altında tutmaktadır. İç vergilerin dış vergilere kıyasla yüksek tutulması, bir başka deyişle, örnek

ret Burjuvazisi Yenileyecek mi?

vermek gerekirse, bir malı Ankara'dan alıp İstanbul'da satmanın, aynı malı Ankara'dan alıp Avrupa'ya satmaya kıyasla daha yüksek ölçüde vergilenmesi, küçük ticaret burjuvazisinin «bağımsız» bir güç olarak palazlanmasına engel teşkil etmiş, küçük tüccarı çıkar bağlarıyla büyük tüccara bağlamıştır. Aynı şekilde, doğrudan doğruya ihracat yapmak durumunda bulunmayan büyük toprak sahipleri, küçük ticaret burjuvazisi aracılığıyla, büyük ticaret burjuvazisinin yedeğine girmiştir. 1838 - 1846 ticaret sözleşmeleri, bu ilişkileri daha da pekiştirmiş ve sömürü mekanizmasındaki su başlarının büyük ticaret burjuvazisi tarafından tutulmasına imkân vermiştir.

Kapitalist Avrupa'ya «kopmaz» çıkar bağlarıyla bağlanan ve kendi içinde de sıkı sıkıya bütünleşen Türkiye burjuvazisinin egemen unsuru, 1839 yılından bu yana girişilen bütün burjuva - demokratik eylemlere öncülük etmiş bulunan büyük ticaret burjuvazisidir. Bunun nedenlerini, emperyalizmin yörüngesine girme olayıyla toplumun burjuvalaşması olayı arasındaki organik bağlarda aramak gerekir. Örnekse, Avrupa kapitalizmine kesin açılışı temsil eden 1838 ticaret sözleşmeleriyle, bir burjuva - demokratik atılım olan 1839 Tanzimat Fermanı el ele yürümektedirler. 1838 sözleşmelerinin her türlü ticari kısıtlamayı kaldırmasından en çok yararlanan nasıl büyük ticaret burjuvazisi olmuşsa, aynı şekilde, «bütün yurttaşlara kanunlar önünde eşitlik ve mal güvenliği» adı altında azınlıkların her türlü haklarını garanti altına alan Tanzimat Fermanı'ndan da en çok yararlanan, azınlık durumundaki Galata Bankerleri, yani büyük ticaret burjuvazisinin ta kendisi, olmuştur. Avrupa kapitalizmine iyiden iyiye bağlanmayı temsil eden 1854 dış borçlanması, burjuva - demokratik devrimin daha da geliştirilmesini temsil eden 1856 Islahat Fermanı ve toprak üzerinde özel mülkiyeti tanıyan 1858 Arazi Kanunnamesi, aynı şekilde, birbirlerine bağlı olaylardır. Bir yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun 1876-1908 döneminde tam anlamıyla sömürge durumuna düşmesi, öte yandan da, aynı dönemde, mutlakçılığı kısmak ve burjuvaziye siyasal plânda temsil hakkı tanımak amacını güden bazı atılımların (1876 ve 1908 Meşrutiyetleri) gerçekleştirilmesi, kuşkusuz, rastlantı değildir. Böylesine örnekleri çoğaltarak 1946 yılına geldiğimizde görüyoruz ki, bir yandan siyasal egemenliği burjuvaziye devreden ve klasik türden burjuva - demokratik devrimlerin en gelişkin halkalarından birini teşkil eden «parlemanterizm» uygulamasına geçilmiş, öte yandan «devletçilik» ve «savaş ekonomisi» dönemlerinden daha da güçlü çıkan büyük ticaret burjuvazisinin çıkarları doğrultusunda emperyalizmle bütünleşilmiştir. Bu ve benzeri olgular, **son yüzyılın Türkiye'sinde, emperyalizmin yörüngesine girmeyle burjuva-demokratik atılımları gerçekleştirmenin el ele yürüdüklerini ve aynı madalyonun iki ayrı yüzünü teşkil ettiklerini ortaya koymaktadır.**

3 İTTİFAK ARTIK SOMUT ŞARTLARA UYMUYOR

Yukarıda genel çizgileriyle tanımlamaya çalıştığımız dört yüzyıllık ittifak, artık, Türkiye toplumunun somut şartlarına ters düşmeye başlamıştır. İttifakın herşeye rağmen böylesine uzun ömürlü olması, büyük ölçüde, tarafların toplumun gelişme çizgisine ayak uydurmada gösterdikleri esneklikten doğmaktadır. Örnekse, ittifakın en önemli unsurlarından biri olan feodal beyler (büyük toprak sahipleri), toplumun burjuvalaşması çizgisine ayak uydurmuşlar ve, İngiltere'de olduğu gibi, «feodallerin burjuvalaşması» süreci içinde, **tarım burjuvazisi durumuna dönüşmüşlerdir.** 1950'den sonra belirmeye ve özellikle 1960 sonrasında, az da olsa, gücünü duyurmaya başlayan yapımcıların aynı anda ticaretle uğraşmaları ve montajcıların durumundan da görülebileceği gibi, yapımcılıktan çok, tüccarlık yönünün ağır basması, **sanayi burjuvazisinin** de, büyük ticaret burjuvazisinin yedeğinde, daha doğrusu büyük ticaret burjuvazisinin ayırdedici bazı özellikler taşıyan bir kesimi olarak, egemen sınıflar ittifakına dahil olmasına imkân vermiştir. Bu nedenle, egemen sınıfların içinde bir çelişme, bir çatışma belirmişse ve egemen unsur olarak büyük ticaret burjuvazisinin ittifak şartlarını yeniden gözden geçirmesi söz konusuysa, **kozlar, «tarım-ticaret-sanayi burjuvazileri» genel karmaşasının tarafları arasında değil, ticaret burjuvazisinin kendi içinde, büyük ticaret burjuvazisiyle küçük ticaret burjuvazisi arasında, paylaşılacaktır.** Şimdi, akla şu soru geliyor : ittifakın yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılan objektif şart ve gelişmeler nelerdir?

Bir yandan emperyalizmle, öte yandan da, yakın bir geçmişe kadar, kendi içinde bütünleşmiş bulunan egemen sınıfların belirleyici unsuru, daha önce de belirttiğimiz gibi, ticaret burjuvazisidir. Ticaret burjuvazisini oluşturan iki unsur, **büyük ticaret burjuvazisi** (ithalâtçı - ihracatçı, montajcı vb.) ve **küçük ticaret burjuvazisi** (tefeci, küçük tüccar vb.), maddi ve siyasal çıkarlarının bir örnekliği yüzünden, bugüne kadar, bir bütünlük göstermiştir. Bir yandan ekonomik iktidarı elinde bulunduran ve emperyalizmle doğrudan bağlar kurup sömürüden birinci derecede pay alan büyük ticaret burjuvazisi, öte yandan mahalli düzeydeki kontrol imkânlarıyla (alivre alım, kredi vb.) oy mekanizmasını güdümleyen, emperyalizmin uç beyliğini yapan fakat emperyalizmle kurulan ilişkilerden ancak dolaylı olarak, büyük ticaret burjuvazisi aracılığıyla, pay alan küçük ticaret burjuvazisi, fonksiyonel bir işbirliğine girmiş görünmektedirler. Ticaret burjuvazisinin unsurları arasında varılmış bulunan «sessiz anlaşma»nın şartlarına bakıldığında, uyanan ilk izlenim, küçük ticaret burjuvazisine siyasal mevkilerin (milletvekilliği vb.) büyük çoğunluğunun ve sömürüden de büyük ticaret burjuvazisinin uygun göreceği bir payın, büyük ticaret burjuvazisine de ülkenin genel politikasını belirleme görevinin ve sömürünün de aslan

Sayfayı Çeviriniz

payının bırakıldığı yönündedir. Adalet Partisi'nin gövdesini işte bu «ittifak» oluşturagelmiştir: bir yanda ülkenin genel politikasını çizen ve partinin kumanda *mevkilerini elinde tutan* büyük ticaret burjuvazisi, öte yanda da parti teşkilâtını oluşturan ve oy mekanizmasını kontrol altında bulunduran küçük ticaret burjuvazisi.

Türkiye'nin hızla kapitalistleşmesi ve bankacılık faaliyetlerinin (bu arada, kredi sisteminin) merkezileşmesi, küçük ticaret burjuvazisinin, «bağımlı» nitelik gösterse bile mevcut bulunan, ekonomik gücüne darbe ardına darbe indirmekte, fakat, bu kapitalistleşme çizgisinin daha da uzatılması, büyük ticaret burjuvazisinin çıkarları bakımından, can alıcı önem taşımaktadır. Bir yandan ülke ekonomisinin kendisini üretme ve yeniden - üretme yeteneğini yitirmesiyle girilen ve hızla derinleşen buhran, öte yandan da işçi sınıfının, siyasal ve sendikal eylemler çerçevesinde, haklarına sahip çıkmaya başlaması, bugüne kadar «parsa paylaşımı»na yön vermiş olan «oyun kuralları»nın yeniden gözden geçirilmesini zorunluluk haline getirmektedir. Büyük ticaret burjuvazisi, bugünün şartları içinde, devlet çarklarını, eskiden olduğu gibi, egemen sınıfların tüm kesimlerinin az ya da çok lehine işletmek durumunda değildir. Öncelikle kendisini düşünmek zorundadır. Bir arada düşünüldüklerinde, bütün bu olaylar, Adalet Partisi'nde hüküm süren karışıklığın, aslında, bir «parsa savaşı» olduğunu ortaya koymaktadır. Gözlemlerimize bir de şunu ekleyebiliriz : küçük ticaret burjuvazisi, siyasal plândaki etkinliğinin doğal bir sonucu olarak, çıkarlarına ters düşmeye başlayan burjuvalaşma sürecini durdurma, olmazsa yavaşlatma, olmazsa saptırma çabalarını etkili bir şekilde yoğunlaştırmaktadır. Mehmet Turgut'ların, Sadettin Bilgiç'lerin vb. bakanlar kurulundan tasfiyeleriyle işlerin bitmediği, Odalar Birliği'ndekine benzer olayların artacağı, «yolsuzluk» iddialarının gün geçtikçe çoğalacağı ve büyük ticaret burjuvazisinin, çok geçmeden, dizginleri elden çıkarmak tehlikesiyle bile karşı karşıya kalabileceği açıktır. Ortaya çıkması muhtemel bir «iktidar boşluğu»nun nereye gidebileceğini gören büyük ticaret burjuvazisi, bu nedenle, ittifakların yeniden *gözden geçirilmesi ve yenilenmesi çizgisine* girmek üzeredir. Bütün belirtiler bu yöndedir. Büyük burjuvazi için, zâten, başka çıkar yol da yoktur; ekonomik çıkarlarını, bugün olduğu gibi, aynı yönde geliştirmeye kararlıysa, kendi örgütünden önemli bir direniş görecek (zâten görmektedir) ve, bugün değilse bile, en azından yarın, ittifaklarını yenileyecektir. Parti örgütünün isteklerine uygun olarak gelişmeyi dondurmaya kalkışırsa, «parsa savaşı» alabildiğine şiddetlenecek ve bu sefer daha da önemli çatlaklar meydana gelecektir. Kısacası, Adalet Partisi'nin kumanda merkezi, yani büyük ticaret burjuvazisi, 1970 yılının ilk demlerinin yaşandığı şu sırada, dört yüzyıllık geçmişe sahip bir ittifakı arındırıp bir nebze günün şartlarına uydurma ya da olduğu gibi bırakıp elbirliğiyle kuyusunu kazmak gibi yakın tarihin en önemli kararlarından birini vermenin eşiğindedir.

4 AP'DEKİ BÖLÜNMENİN SINIFSAL NİTELİĞİ

Öncülüğünü Odalar Birliği olaylarında ve en sert ifadesini de Adalet Partisi'nin çatısı altında bulan bölünmenin taraf ve nedenleri konusuna iki açıdan yaklaşmak mümkündür : (1) «yolsuzluk»ların niteliği, (2) «yolsuzluk» yaptığı iddia edilenler ve bu iddiada bulunanlar.

«Yolsuzluk» iddiaları teneke, gübre ve fındığa ilişkin olarak öne sürülmüştür. «Teneke ithali» dendiği zaman, akla gelen ilk isim, gazetelerde yeni yeni anılmağa başlanan fakat üçüncü koalisyon hükümetinin düşürülmesinden tutun da, kota dışı bırakıldığı halde teneke ithal etmeye kadar, sayısız işe karıştığı söylenen Mıgırdıç Şelefyan'dır. Gübre ithali söz konusu olduğu zaman, akla, ithalâtçıların yanı sıra, bunları doğrudan doğruya kullanacak olan tarım burjuvazisi gelmektedir. Fındık ihracatı, ister istemez, tarım burjuvazisiyle büyük ticaret burjuvazisini çağrıştırmaktadır. Özetlersek, «yolsuzluk yaptığı» ya da yapılan «yolsuzluktan yararlandığı» iddia edilenler, tarım ve büyük ticaret (ithalâtçı - ihracatçı) burjuvazileridir. *İddia sahipleri kimlerdir?* Bölünme belirtilerinin açık ve seçik olarak ortaya çıktığı seçim öncesinde tasfiye edilemeyen ve ön-seçmenlerin (yani parti örgütünün) oylarıyla, güçlerini artırmışcasına, meclise giren iddia sahipleri, tek kelimeyle, Adalet Partisi'nin tabanını, yani küçük ticaret burjuvazisini temsil etmektedirler. Herşeye rağmen tasfiye edilemeyişleri, bir yandan küçük ticaret burjuvazisinin oy mekanizmasını nasıl kontrol ettiğinin, öte yandan da büyük ticaret burjuvazisinin yakın bir geçmişe kadar en yakın müttefiki olan bu kesimden ne kadar korktuğunun, çekindiğinin, en canlı delilidir.

Aralarındaki mesele nedir? Bu sorunun cevabını, yolsuzlukların niteliğinde buluyoruz. Gözden kaçırılmaması gereken nokta, yolsuzlukların, ithalât-ihracat mekanizmasında meydana gelmiş olmasıdır. Bilindiği gibi, ithalât-ihracat faaliyeti, kamu fonlarını burjuvaziye transfer etmenin en gösterişsiz fakat o ölçüde etkili bir aracıdır. Mesele, en basit şekliyle, kamu fonlarının transferinde, bir başka deyişle, burjuvazinin hangi kesiminin sömürüden ne ölçüde pay alacağının tesbitinde, düğümlenmektedir. Yapıldığı öne sürülen yolsuzluklardan büyük ticaret burjuvazisiyle tarım burjuvazisinin yararlandıklarını daha önce belirmiştik. Yine belirtmiştik ki, ülke ekonomisinin içinde bulunduğu şartlar, sömürü mekanizmasının herkesi memnun edecek şekilde işlemesine engeldir. Bu durum, en azından, parsa hesaplarının yapılması sırasında, küçük ticaret burjuvazisinin artık eskisi' kadar dikkate alınmadığını ve bunun da azımsanmayacak bir huzursuzluğa yol açtığını ortaya koymaktadır. Özetlersek, mesele, buhranın zorladığı bir «parsa savaşı» ve bu savaşın tarafları da büyük ticaret burjuvazisiyle küçük ticaret burjuvasidir. Akla şimdi şu soru geliyor: iktidar ittifakının egemen unsuru olan büyük ticaret burjuvazisi buradan nereye gidecektir? Adalet Partisi, örgütünü gözden çıkarabilecek midir? İktidar ittifakının diğer unsurları nasıl tutum takınacaklardır?

Bu gelişmelerin siyasal hayata etkisi ne yönde olabilir?

5 DURUMUN GENEL *BİR DEĞERLENDİRMESİ*

1839 Tanzimat Fermanı'ndan bu yana, Türkiye'deki bütün burjuva - demokratik girişimleri yönlendirmiş bulunan büyük ticaret burjuvazisi, bugün, artık, «ileri» sayılabilecek herhangi bir atılıma öncülük etmekten çok uzaktır ve, Türkiye kapitalizminin kendisini üretme ve yeniden-üretme yeteneğini yitirmiş olması nedeniyle, iktidar dizginlerini elden çıkarmamak için, ittifaklarını gözden geçirmek ve yenilemek zorundadır. Ekonomik plânda büyük ticaret burjuvazisine «bağımlı» bulunan fakat mahalli düzeydeki kontrol imkânlarından yararlanarak oy mekanizmasını güdümleyen eski müttefikini, küçük ticaret burjuvazisini, fedâ etmek, büyük burjuvazi için güçtür. Güç olmasına güçtür ama, hepten de imkânsız değildir.

Büyük ticaret burjuvazisi ne yapabilir? Önünde, kalın çizgileriyle, iki alternatif yatmaktadır : (1) gelişmeyi dondurmak ve ittifakı yeni şartlara ters düşen eski kurallarla sürdürmeye kalkışmak; (2) küçük ticaret burjuvazisiyle birlikte, oy mekanizmasını ve dolayısıyla parlamentoyu kontrol edebilme imkânlarını gözden çıkarmak. Yukarıda sıraladığımız nedenlerden ötürü, her iki alternatif, akla uzak gelmektedir. Ne var ki, benimsenmesi güç görünen son alternatif, burjuvaziye, bir açık kapı bırakıyor : **oy mekanizmasının gözden çıkarılmasıyla siyasal iktidardan vazgeçilmesinin eşanlamda tutulması, yani kapitalizmin silâhlanması, yani parlamento gibi kamu oyu organlarının kısırlaştırılıp yürütme organına tâbi kılınması, yani FAŞİZM.** Dünya burjuvazisinin son sığınağı budur. İspanya'da, Portekiz'de, Lâtin Amerika ülkelerinde, Yunanistan'da, burjuvazi, kurtuluşu bu sığınağa erişmekte bulmuştur. Bütün demokratik güçler, Adalet Partisi'ndeki gelişmeleri yakından, en uyanık bir şekilde ve bu açıdan gözlemek zorundadırlar çünkü, Adalet Partisi, **bütün yolları Roma'ya götüren kavşağa gelmiştir.**

Bu demek değildir ki, bu politika mümkündür. Sosyal ve *siyasal* açıdan, bu politika da mümkün değildir. Zira, bu politikayı kim yapabilir ki? Tekelci rasyonelleştirme politikasının «özne»si, toplumsal temeli nerede? Bu politikayı güdebilmek için, tekelci burjuvazinin modernist ve kendi sınıfı içinde egemen olması gerekir. Bu iki şarttan hiçbiri gerçekleşmemiştir. Çoğunluğu itibarıyla tekelci burjuvazi *maltüzyen, asalak, rantiye, siyasal ve örgütsel* olarak da sanayi öncesi zümrelere (Fransız Patronları Milli Komitesi içinde bile) bağlıdır. İstisna teşkil eden bazı nadir örnekler (Demonque, Lip, Willot, Riboud...) sınıflarında egemen olmaktan uzak olup, patron örgütlerine tabidirler.

Teknokratlar, pekâlâ diyorlar, demek ki modernist patronlar işçi sınıfının tam müttefiğidirler, o halde modernist blokun temeli buradadır. Tutucu bloka dayandığı için De Gaulle'ün gerçekleştiremediği rasyonelleştirme politikasını, biz, işçi sendikalarının modernist sermayeyle işbirliği sayesinde gerçekleştireceğiz. Örneğimiz, İsveç'tir. İşçilerin tekelci sermayenin işbirliği ve kapitalizm öncesi kuşakların giderek tasfiyesi sayesinde, tekelci gelişmenin «soğuk» biçimde gerçekleştiği tek örnek olan İsveç'te, tekelci burjuvazinin kendi sınıfında egemen oluşu; işçi sınıfının genç ve devrimci gelenekten mahrum bulunuşu; *buhranın ticari ve malî sermayeyi* sarsmış olması ve sermayeye şartlarını empoze etmeğe muktedir bir sosyal demokrasinin zaferi Chaban-Delmas'ın tabii hiç bilmediği bazı ayrıntılardır. O sanıyor ki, yalnızca sistemin yaşaması zorunlu olduğu için, tekelci rasyonelleştirme mümkündür. Bütün zamanını yürütemeyeceği bir modernist politikayı açıklamakla geçiriyor. Bu politika daha tarif bile edilemeden çözülüyor. Sermaye kaçıyor, fiyatlar yükseliyor, sendikaların ve C.N.P.F.'nin (Fransız Patronları Millî Komitesi) hükümete güveni yok, işçilerin sendikalara güveni yok, kapitalizm öncesi zümreler resmi temsilcilerini inkâr edip, gerilla harbi yapıyorlar. Tutucu blok kırıldı; modernist blok mümkün değil; fakat başka bir yol da mevcut değil. Bütün bunlara bir «devrim öncesi durum» diyoruz.

*Bu durum yalnızca Fransa'ya özgü de*ğil. İngiltere'de işçi sınıfı beş yıldanberi Wilson'u, İtalya'da Nenni ve Amendola'yı altı yıldanberi, yani kapitalizmin son ümidi olan modernist bloğu reddediyor. Başka bir deyişle, İtalyan ve İngiliz sosyal demokrasisi, Chaban-Delmas ile aynı gayede başarısızlığa uğruyor. Avrupa işçi sınıfı tekelci sermayeyle işbirliği istemiyor. Neden isteyecekti? Kapitalizm Avrupa'da bugün her zamankinden daha zayıf olduğu için mi? Mayıs ayı bu zayıflığı ortaya koyduğu için mi? O halde çöksün. Reformculuk öldü. Devrim (fakat bu da henüz yetmiyor) Batı'da gündemdedir.

KAPİTALİST İŞSİZLİK

S. Ö.

Sömürüye dayanan varlığını sürdürebilmek için, kapitalizm proleteryanın bir kesimini «işsizler ordusu» şeklinde üretim sürecinin dışında bırakmak zorundadır. Evrim sürecinde kapitalin organik bileşiminde sabit sermayenin değişken sermayeye oranla giderek daha büyük bir yoğunluk kazanmasıyla da büyüyen bu işsizler ordusu aracıyla sendikaların mücadele gücü zayıflatılır, emek-gücü ödemelerinin belirli bir ortalama değerin üstüne çıkması önlenilir, ayrıca üretim güçlerinin gelecekteki gelişimlerinin yaratabileceği emek-gücü talebini karşılayabilmek üzere yedek bir emek-gücü kaynağı kontrol altında tutulmuş olur. Bu bakımdan üretim güçleri ne kadar gelişmiş olursa olsun, kapitalizmin her aşamasında işsizler ordusunun varlığı gereklidir, zorunludur. Dolayısiyle kapalist düzende topyekûn bir istihdam söz konusu olamaz. Önemli olan işsizler ordusunu belirli bir değerde tutabilmektir. İşsizler ordusunun, üretim güçlerinin gelişim derecesine bağlı olarak değişen, belirli değerin altına düşmesi halinde, kapitalist düzende giderek enflasyonist eğilimler güç kazanmaktadır. İşsizliğin büyümesi, kapitalist düzenin çalışabilmesi için gerekli değerin üstüne çıkması halinde ise, ekonomide toplam talep te azalıyor demektir. Böylelikle giderek toplam yatırımlarda ve toplam üretimde de zorunlu olarak bir kısıtlama ortaya çıkacaktır. Demek ki işsizler ordusunun daima belirli bir değer yakınında tutulması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında işsizlik kapitalizmin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur, kapitalist üretim biçiminin gereğidir, bu üretim biçimi içerisinde ortadan kalkmasının, kaldırılmasının imkânı yoktur.

Nedenlerini böylelikle çok kısa bir şekilde ve kaba çizgileriyle vermeğe çalıştığımız işsizlik olayının sayısal açıklanmasında emperyalizmin günümüzdeki lideri A.B.D. ni ele alacak ve işsizler ordusunun kapitalist düzenin çalışması için gerekli olan değerin üstüne çıkmasını emperyalist savaşların çok kereler nasıl önlediğini göreceğiz.

A.B.D. deki işsizliği 1940 - 1968 yılları arasındaki yirmi sekiz yıllık sürede incelediğimizde, bu sürenin beş döneme ayrılabileceği ortaya çıkmaktadır :

1. İkinci Dünya Savaşı dönemi : 1941 - 1945
2. İkinci Dünya Savaşı sonuyla Kore Savaşı arasındaki dönem : 1946 - 1950
3. Kore Savaşı dönemi : 1951 - 1953
4. Kore Savaşında ateş kesilmesiyle Vietnam Savaşı arasındaki dönem : 1954 - 1964
5. Vietnam Savaşı dönemi : 1965 - 1968

Tablo 1 de İkinci Dünya Savaşı dönemi hakkında bilgi verilmiştir.

TABLO I
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (Milyon)	Toplam İş Gücüne Oranla İşsizlik
1941	5.560	% 9.7
1942	2.660	4.2
1943	1.070	1.7
1944	0.670	1.1
1945	1.040	1.6

Ortalama İşsizlik oranı (1942-1945) % 2.2

Tablo I, Amerikanın 1941 yılında İkinci Dünya Savaşına girmesiyle birlikte işsizlerin sayısının 5.56 milyondan 2.66 milyona düştüğünü göstermektedir. Böylelikle işsizlik oranı da % 9.7 den % 4.2 ye inmektedir. 1940 yılında Amerikadaki işsizlerin sayısının 8.12 milyon ve işsizlik oranının da % 14.1 olduğu gözönünde tutulacak olursa, İkinci Dünya Savaşının bir yerde Amerikaya ne kadar yararlı olduğu da ortaya çıkar. Savaşa giriş yılı olan 1941 yılı dışarda tutulmak üzere 1942-1945 yılları arasındaki ortalama işsizlik oranı sadece % 2.2 dir. 1944 yılında Amerikadaki işsizlerin sayısı 670 bin kişiye düşmüş bulunmaktaydı. Bununla beraber savaşın sona ermesiyle birlikte Amerikadaki işsizlerin sayısı da artmağa başlamıştır. Tablo II bu döneme ışık tutmaktadır.

TABLO II
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUYLA KORE SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (Milyon)	Toplam İş Gücüne Oranla İşsizlik
1946	2.270	% 3.2
1947	2.356	3.8
1948	2.325	3.7
1949	3.682	5.8
1950	3.351	5.2
Ortalama İşsizlik Oranı		% 4.4

Tablo II, İkinci Dünya Savaşının hemen ertesinde işsizlik oranının % 1.6 dan % 3.2 ye yükselmiş olduğunu göstermektedir. İşsizlerin sayılı giderek artacak ve 1949 yılında 3.682 milyon kişiye yükselecektir. Böylece işsizlik oranı da % 5.8 e çıkmış olacaktır. Bu dönem içindeki ortalama işsizlik oranı ise % 4.4 tür. Görülüyorki İkinci Dünya Savaşından sonra Amerikadaki işsizlerin sayısı sürekli olarak artmış ve savaş dönemindeki değerlerin çok üzerine çıkmıştır. Bununla beraber 1950 yılında Amerikanın Kore Savaşına katılmasıyla beraber, savaş endüstrisi aracıyla durgun ekonomiyi yeniden ısıtmak ve işsizliği azaltmak imkân dahiline girmiştir. Tablo III Kore Savaşı dönemi hakkında bilgi vermektedir.

TABLO III
KORE SAVAŞI DÖNEMİNDE A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (milyon)	Toplam İşgücüne oranla İşsizlik
1951	2.099	% 3.2
1952	1.932	2.9
1953	1.870	2.8
Ortalama İşsizlik Oranı		% 3.0

Bu demek değildir ki, bu politika mümkündür. Sosyal ve siyasal açıdan, bu politika da *mümkün değildir. Zira, bu* politikayı kim yapabilir ki? Tekelci rasyonelleştirme politikasının «özne»si, toplumsal *temeli nerede?* Bu politikayı güdebilmek için, tekelci burjuvazinin modernist ve kendi sınıfı içinde egemen olması gerekir. Bu iki şarttan hiçbiri gerçekleşmemiştir. Çoğunluğu itibarıyla tekelci burjuvazi maltüzyen, asalak, rantiye, siyasal ve örgütsel olarak da sanayi öncesi zümrelere (Fransız Patronları Milli Komitesi içinde bile) bağlıdır. İstisna teşkil eden bazı nadir örnekler (Demonque, Lip, Willot, Riboud...) sınıflarında egemen olmaktan uzak olup, patron örgütlerine tabidirler.

Teknokratlar, pekâlâ diyorlar, demek ki modernist patronlar işçi sınıfının tam müttefiğidirler, o halde modernist blokun temeli buradadır. Tutucu bloka dayandığı için De Gaulle'ün gerçekleştiremediği rasyonelleştirme politikasını, biz, işçi sendikalarının modernist sermayeyle işbirliği sayesinde gerçekleştireceğiz. Örneğimiz, İsveç'tir. İşçilerle tekelci sermayenin işbirliği ve kapitalizm öncesi kuşakların giderek tasfiyesi sayesinde, tekelci gelişmenin «soğuk» biçimde gerçekleştiği tek örnek olan İsveç'te, tekelci burjuvazinin kendi sınıfında egemen oluşu; işçi sınıfının genç ve devrimci gelenekten mahrum bulunuşu; buhranın ticari ve mali sermayeyi sarsmış olması ve sermayeye şartlarını empoze etmeğe muktedir bir sosyal demokrasinin zaferi Chaban-Delmas'ın tabii hiç bilmediği bazı ayrıntılardır. O sanıyor ki, yalnızca sistemin yaşaması zorunlu olduğu için, tekelci rasyonelleştirme mümkündür. Bütün zamanını yürütemeyeceği bir modernist politikayı açıklamakla geçiriyor. *Bu politika daha tarif bile edilemeden* çözülüyor. Sermaye kaçıyor, fiyatlar yükseliyor, sendikaların ve C.N.P.F.'nin (Fransız Patronları Milli Komitesi) hükümete güveni yok, işçilerin sendikalara güveni yok, kapitalizm öncesi zümreler resmi temsilcilerini inkâr edip, gerilla harbi yapıyorlar. Tutucu blok kırıldı; modernist blok mümkün değil; fakat başka bir yol da mevcut değil. Bütün bunlara bir «devrim öncesi durum» diyoruz.

Bu durum yalnızca Fransa'ya özgü değil. İngiltere'de işçi sınıfı beş yıldanberi Wilson'u, İtalya'da Nenni ve Amendola'yı altı yıldanberi, yani kapitalizmin son ümidi olan modernist bloğu reddediyor. Başka bir deyişle, İtalyan ve İngiliz sosyal demokrasisi, Chaban-Delmas ile aynı gayede başarısızlığa uğruyor. Avrupa işçi sınıfı tekelci sermayeyle işbirliği istemiyor. Neden isteyecekti? Kapitalizm Avrupa'da bugün her zamankinden daha zayıf olduğu için mi? Mayıs ayı bu zayıflığı ortaya koyduğu *için* mi? O halde çöksün. Reformculuk öldü. Devrim (fakat bu da henüz yetmiyor) Batı'da gündemdedir.

KAPİTALİST İŞSİZLİK

S. Ö.

Sömürüye dayanan varlığını sürdürebilmek için, kapitalizm proleteryanın bir kesimini «işsizler ordusu» şeklinde üretim sürecinin dışında bırakmak zorundadır. Evrim sürecinde kapitalin organik bileşiminde sabit sermayenin değişken sermayeye oranla giderek daha büyük bir yoğunluk kazanmasıyla da büyüyen bu işsizler ordusu aracıyla sendikaların mücadele gücü zayıflatılır, emek-gücü ödemelerinin belirli bir ortalama değerin üstüne çıkması önlenilir, ayrıca üretim güçlerinin gelecekteki gelişimlerinin yaratabileceği emek-gücü talebini karşılayabilmek üzere yedek bir emek-gücü kaynağı kontrol altında tutulmuş olur. Bu bakımdan üretim güçleri ne kadar gelişmiş olursa olsun, kapitalizmin her aşamasında işsizler ordusunun varlığı gereklidir, zorunludur. Dolayısiyle kapalist düzende topyekûn bir istihdam söz konusu olamaz. Önemli olan işsizler ordusunu belirli bir değerde tutabilmektir. İşsizler ordusunun, üretim güçlerinin gelişim derecesine *bağlı olarak değişen, belirli değerin* altına düşmesi halinde, kapitalist düzende giderek enflasyonist eğilimler güç kazanmaktadır. *İşsizliğin büyümesi, kapitalist düzenin* çalışabilmesi için gerekli değerin üstüne çıkması halinde ise, ekonomide toplam talep te azalıyor *demektir. Böylelikle giderek toplam* yatırımlarda ve toplam üretimde de zorunlu olarak bir kısıtlama ortaya çıkacaktır. Demekki işsizler ordusunun daima belirli bir değer yakınında tutulması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında işsizlik kapitalizmin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur, kapitalist üretim biçiminin gereğidir, bu üretim biçimi içerisinde ortadan kalkmasının, kaldırılmasının imkânı yoktur.

Nedenlerini böylelikle çok kısa bir şekilde ve kaba çizgileriyle vermeğe çalıştığımız işsizlik olayının sayısal açıklanmasında emperyalizmin günümüzdeki lideri A.B.D. ni ele alacak ve işsizler ordusunun kapitalist düzenin çalışması için gerekli olan değerin üstüne çıkmasını emperyalist savaşların çok kereler nasıl önlediğini göreceğiz.

A.B.D. deki işsizliği 1940 - 1968 yılları arasındaki yirmi sekiz yıllık sürede incelediğimizde, bu sürenin beş döneme ayrılabileceği ortaya çıkmaktadır :

1. İkinci Dünya Savaşı dönemi : 1941 - 1945
2. İkinci Dünya Savaşı sonuyla Kore Savaşı arasındaki dönem : 1946 - 1950
3. Kore Savaşı dönemi : 1951 - 1953
4. Kore Savaşında ateş kesilmesiyle Vietnam Savaşı arasındaki dönem : 1954 - 1964
5. Vietnam Savaşı dönemi : 1965 - 1968

Tablo 1 de İkinci Dünya Savaşı dönemi hakkında bilgi verilmiştir.

TABLO I
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (Milyon)	Toplam İş Gücüne Oranla İşsizlik
1941	5.560	% 9.7
1942	2.660	4.2
1943	1.070	1.7
1944	0.670	1.1
1945	1.040	1.6

Ortalama İşsizlik oranı (1942-1945) % 2.2

Tablo I, **Amerikanın 1941 yılında İkinci Dünya Savaşına girmesiyle birlikte işsizlerin sayısının 5.56 milyondan 2.66 milyona** ***düştüğünü gösterme*ktedir. Böylelikle işsizlik oranı da % 9,7 den % 4.2 ye inmektedir. 1940 yılında Amerikadaki işsizlerin sayısının** ***8.12 milyon ve işsizlik oranının da % 14.1*** **olduğu gözönünde tutulacak olursa, İkinci Dünya Savaşının bir yerde Amerikaya ne ka*dar yararlı olduğu da ortaya çıkar. Savaşa*** giriş yılı olan 1941 yılı dışarda tutulmak üzere 1942-1945 yılları arasındaki ortalama işsizlik oranı sadece % 2.2 dir. 1944 yılında Amerikadaki işsizlerin sayısı 670 bin kişiye düşmüş bulunmaktaydı. Bununla beraber savaşın sona ermesiyle birlikte Amerikadaki işsizlerin sayısı da artmağa başlamıştır. Tablo II bu döneme ışık tutmaktadır.

TABLO II
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUYLA KORE SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (Milyon)	Toplam İş Gücüne Oranla İşsizlik
1946	2.270	% 3.2
1947	2.356	3.8
1948	2.325	3.7
1949	3.682	5.8
1950	3.351	5.2
Ortalama İşsizlik Oranı		% 4.4

Tablo II, İkinci Dünya Savaşının hemen ertesinde işsizlik oranının % 1.6 dan % 3.2 ye yükselmiş olduğunu göstermektedir. İşsizlerin sayılı giderek artacak ve 1949 yılında 3.682 milyon kişiye yükselecektir. Böylece işsizlik oranı da % 5.8 e çıkmış olacaktır. Bu dönem içindeki ortalama işsizlik oranı ise % 4.4 tür. Görülüyorki İkinci Dünya Savaşından sonra Amerikadaki işsizlerin sayısı sürekli olarak artmış ve savaş dönemindeki değerlerin çok üzerine çıkmıştır. Bununla beraber 1950 yılında Amerikanın Kore Savaşına katılmasıyla beraber, savaş endüstrisi aracıyla durgun ekonomiyi yeniden ısıtmak ve işsizliği azaltmak imkân dahiline girmiştir. Tablo III Kore Savaşı dönemi hakkında bilgi vermektedir.

TABLO III
KORE SAVAŞI DÖNEMİNDE A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (milyon)	Toplam İşgücüne oranla İşsizlik
1951	2.099	% 3.2
1952	1.932	2.9
1953	1.870	2.8
Ortalama İşsizlik Oranı		% 3.0

DÜZENDE SORUNU

Tablo III. Kore Savaşının Amerikadaki işsizliği azalttığını kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Kore Savaşına girilmesinin etkisini tam olarak duyurmadığı 1950 yılı bir yana bırakılacak olursa, bu dönemdeki ortalama işsizlik oranı % 3.0 olmaktadır. Bu değer Kore Savaşından önceki döneme ait oranın (% 4.4 altındadır. Ayrıca 1950 yılında % 5.2 *olan işsizlik oranının 1953 yılında* % 2.8 e düştüğü görülmektedir.

Kore Savaşında ateş kes anlaşmasına gidildikten ve Amerikan savaş endüstirisinin ürünlerine duyulan talep azaldıktan sonra işsizlik yeniden artmağa başlamış ve Amerika Vietnam Savaşına doğrudan doğruya katılıncaya kadar bu artış devam etmiştir. Tablo IV bu gerçeği ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır.

TABLO IV
AMERİKA. KORE SAVAŞINDA ATEŞ KESİLMESİYLE VİETNAM SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı *(milyon)*	Toplam İşgücüne oranla İşsizlik
1954	3.518	% 5.2
1955	2.904	4.2
1956	2.822	4.0
1957	2.936	3.8
1958	4.681	6.6
1959	3.813	5.3
1960	3.931	5.4
1961	4.806	6.7
1962	4.007	5.6
1963	4.166	5.7
1964	3.786	5.2
Ortalama İşsizlik Oranı		**% 5.3**

Tablo IV, Kore Savaşında ateş kesilmesiyle birlikte 1953 yılında % 3.2 olan işsizlik oranının bir yıl içerisinde % 5.2 ye yükseldiğini göstermektedir. Giderek artan işsizlik oranı 1961 yılında % 6.7 çıkmış aynı yıl içinde işsizlerin toplam sayısı ise 4.806 milyonu bulmuştur. Onbir yıllık bu dönemdeki ortalama işsizlik oranı % 5.3 tür. Oysa Kore Savaşı döneminde bu değer sadece % 3.0 dı. 1965 yılında Amerikan Emperyalizminin Vietnamda doğrudan doğruya saldırgan durumuna geçmesiyle savaş endüstrisi yeniden önem kazanmış, giderek ülkedeki işsizlik büyük ölçüde azalmıştır. Tablo V, bu hususta bilgi vermektedir.

TABLO V
VİETNAM SAVAŞINA KATILMASINDAN SONRA A.B.D. de İŞSİZLİK

Yıl	İşsizlerin Sayısı (milyon)	Toplam İşgücüne İşsizlik
1965	3.366	% 4.5
1966	2.875	3.8
1967	2.975	3.8
1968	2.817	3.6
Oratalama İşsizlik Oranı (1966-1968)		**% 3.7**

Tablo V. Amerikanın Vietnam Savaşına katılmasından hemen sonra Amerikadaki işsizliğin büyük ölçüde azaldığını kanıtlamaktadır. 1964 yılında % 5.2 olan işsizlik oranı iki yıl içerisinde % 3.8 e düşmüştür. Savaşın ekonomiyi ısıtıcı etkisinin tam olarak duyulamadığı 1965 yılı bir yana bırakılacak olursa bu dönemdeki ortalama işsizlik oranı % 3.7 olmaktadırki bu değer Tablo IV te verilen % 5.3 değerinin altındadır.

Amerikanın 1940 - 1968 yılları arasındaki işsizlik durumunun sayısal incelenmesi şu iki gerçeğin açık şekilde ortaya çıkmasını sağlamaktadır :

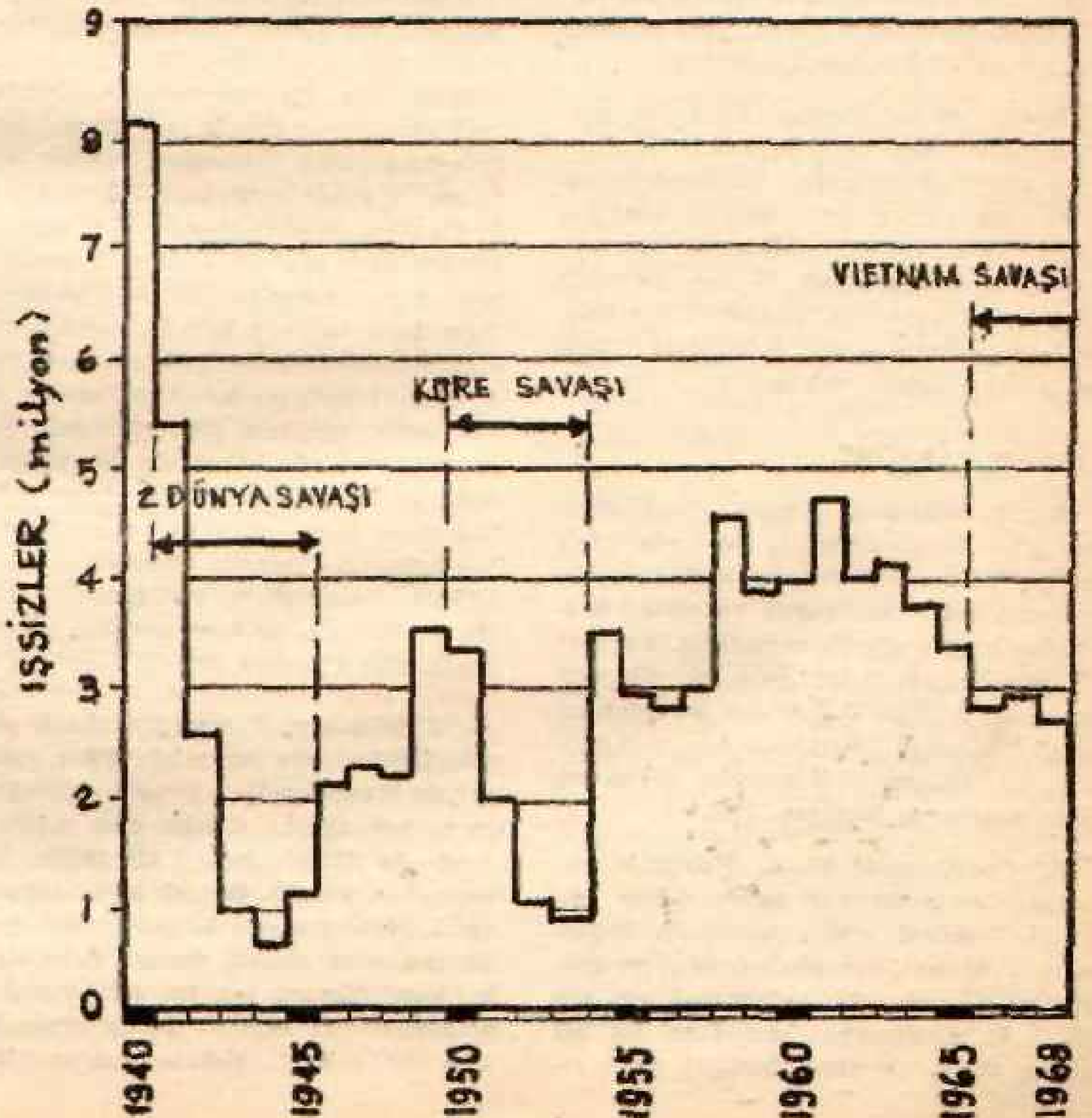
1. Kapitalist ülkeler arasında üretim güçlerinin en ileri gitmiş olduğu Amerikada milyonlarca kişiyi kapsayan daimi bir işsizler ordusu bulunmaktadır.

2. Amerikanın şimdiye kadar katılmış olduğu savaşlar savaş endüstrisinin ürünlerine duyulan talebi arttırmış, böylelikle ekonomide toplam talep artışına paralel olarak işsizlerin sayısında da azalmalar meydana gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında Amerikan emperyalizminin şimdiye kadar katılmış olduğu savaşların, hiç olmazsa belirli bir süre için, Amerikan kapitalizmine yararı dokunmuştur.

Vietnamda olduğu gibi savaşın umulandan uzun sürmesi(öngörülenden çok pahalıya malolması halinde, bu gibi savaşların Amerikan ekonomisini, Amerikan kapitalist düzenini de sarsabileceği ortadadır. Bununla beraber emperyalizm tarafından kontrol altında tutulabilecek küçük çaptaki bölgesel savaşların Amerikan ekonomisine yararlı olabileceği, tehlikeli bir değere varmış olan işsizlik oranını azaltabileceği de gözönünde tutulmalıdır.

*1940 - 1968 yılları arasındaki Amerika*daki işsizlik durumu şekil I de ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Bu şekilde de İkinci Dünya Savaşı, Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı sürelerinde Amerikadaki işsizliğin ne büyük ölçüde azaldığı açıkça görükmektedir.

Bilindiği gibi emperyalist aşamasında kapitalizm varlığını sürdürebilmek için her çareye başvurmak, bu arada özellikle savaş endüstrisi aracıyla ekonomideki toplam talebi de belirli bir *düzeyde tutmak zorundadır.* 1965 yılında A.B.D. de çalışan 67.612 milyon kişilik bir kitlenin 5.749 milyonu savaş endüstrisi ile Amerikan silâhlı kuvvetleri tarafından istihdam olunmaktaydı. Diğer bir deyişle çalışan toplam nüfusun % 8.6 sının işleri ya savaş endüstrisinde yada silâhlı kuvvetlerdeydi. 1967 yılında bu şekilde çalışanların sayısı 7.428 milyona yükselmiş ve çalışan toplam nüfus içerisindeki oranı % 10.3 e ulaşmış bulunmaktaydı. Görülüyorki emperyalizmde savaş endüstrisi ile toplam istihdam arasında giderek daha belirgin hale gelen, giderek güçlenen bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir deyişle Amerikan emperyalizmi *varlığını sürdürebilmek için* savaş endüstirisine öncelik tanımak, ağırlık vermek zorundadır. İşsizlik oranının tehlikeli bir değere ulaşması halinde sorun, genellikle savaş endüstrisindeki talebi arttırmak suretiyle çözümlenmektedir. Bu bakımdan Vietnam Savaşındaki kaçınılmaz yenilgesinden sonra Amerikada işsizlik oranının yeniden artacağı ortadadır. Dolayısıyla Vietnam Savaşından sonra Amerikan emperyalizminin bölgesel savaşlara kesinlikle katılmayacağına inanmak çok güçtür. Amerikan emperyalizmi askeri, politik ve ekonomik üstünlüğünü koruyabilmek, sürdürebilmek için bölgesel savaşlara, özellikle kendi kaçınılmaz sonunu hazırlayan milli *kurtuluş savaşlarına saldırgan bir güç olarak* katılmak zorundadır. Diğer bir deyişle emperyalizm bir iç çelişkiyi çözmeğe çalışırken *daha keskin bir çelişkiyi kaçınılmaz şekilde* yaratacaktır.

SOSYALİST

CEM EROĞUL

Ekim Yayınevi, Leo Huberman ile Paul Sweezy'nin ortaklaşa hazırladıkları **Sosyalist Küba** adlı kitabı Türk okuyucusuna tanıtmakla yararlı bir hizmette bulundu. Küba Devrimi'nin ilk on yıllık tecrübesinin gerçekçi bir muhasebesi niteliğinde olan bu kitap, gerçekçiliği öğrenme sancıları içinde olan Türkiye devrimcileri için özel bir değer taşımaktadır. Kitap, üretim güçlerinin geliştirilmesi, üretim ilişkilerinin dönüştürülmesi, uygun planlama yöntemlerinin bulunması, halk ile yönetici kadro arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gibi temel konuları incelemek suretiyle, devrimden sonra karşılaşılacak sorunları açıkça gözümüzde canlandırmaktadır. Sosyalist devrimden sonra girişilecek olan sosyalist düzeni kurma mücadelesinde fazla bocalamamak için, bu sorunların daha şimdiden iyice kavranması şarttır.

Huberman ve Sweezy, bir temel gerçeği hatırlatmakla işe başlıyorlar : herhangi bir köklü dönüşümün yapılabilmesinin ilk ve vazgeçilmez şartı, devletin sınıf yapısının değiştirilmesi, iktidarın sömürülenlerin eline geçmesidir. Yoksa, istendiği kadar güzel kalkınma reçeteleri önerilsin, bunları uygulamaya ve dolayısıyla ülkeyi kurtarmaya imkân yoktur.

I. İNSAN FAKTÖRÜ

En önemli üretim gücü insan olduğuna göre, bütün sosyalist ülkelerin ortak özelliği, halkın maddi ve manevi gelişiminin temel şartı olan sağlık ve eğitim tedbirlerine büyük ağırlık vermektir. Bu gerçeği göz önünde tutan yazarlar, ilk şart olan sınıf iktidarı değişimine kitaplarının birinci bölümünü ayırdıktan hemen sonra, ikinci ve üçüncü bölümlerde eğitim ve sağlık konularını incelemektedirler.

Eğitim alanında Küba, dünyadaki bütün azgelişmiş ülkelere örnek olacak büyük bir hamleyi gerçekleştirmeyi başarmıştır. Yeni iktidarın kökleşmesine ve halkın asgari geçimini sağlayacak en acil tedbirlerin alınmasına hasredilen ilk iki seneden sonra, Devrim yönetimi, 1961 yılını Eğitim yılı ilân etmiştir. 27 Mart 1961'de başlatılan büyük eğitim kampanyasının başında, okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 23,6 iken, aynı yılın Aralık ayında bu oran % 3,9'a düşmüştür. Dokuz ay kadar kısa bir zaman içinde 707.000 kişiye okuma yazma öğretilmesini sağlayan bu büyük hamle için bütün ada halkının seferber edilmesi gerekmiştir. Kampanyanın temel niteliğini açıkça anlamak için bu dönemin başlıca şiarlarına bir göz *atmak yeter : «Biliyorsan öğret; bilmiyorsan öğren»; «Her Küba'lı bir öğretmendir; her ev bir okul».*

Amerikan emperyalizminin Nisan 1961'de giriştiği Domuzlar Körfezi saldırısı sırasında bile sürdürülen bu kampanya sonucunda, Küba halkı, çok ufak bir azınlık dışında, okumayı ve yazmayı öğrenmiş ve böylece, daha ileri bir eğitime girişmek mümkün olmuştur. «Okuyup yazmadan nasipsiz olan bu insanların büyük kısmı... daha ileri kurslara yazılmışlar ve böylece eğitime devam etmişlerdir. Bugün bunların bir kısmı üniversiteye gidiyor, diğerleri şehir ve köylerdeki işletmelerin yöneticileri arasında bulunuyor, bazıları da hükümeti ya da Parti'yi yöneten önderler arasına karışmış.» (s.32). Görüldüğü gibi, eğitim, halkın gelişmesini sağlamakla kalmamış, halk yönetimini yaygınlaştırmanın önemli araçlarından biri olmuştur.

Küba'nın eğitime verdiği önemin büyüklüğünü göstermek için bir tek rakam vermek yeter : halen, sekiz milyonluk nüfusun 2.200.000'i, yani halkın % 27,6'sı örgütlü bir şekilde eğitime tabi tutulmaktadır. Üstelik, Devrim yönetimi, eğitimin kapsamını genişletmekle yetinmemiş, buna yeni bir nitelik kazandırmak için de birçok tedbir almıştır. İlk önemli tedbir, bizdeki Köy Enstitülerinin dayandığı temel ilkeyi, yani üretim ve eğitim birliğini gerçekleştirmek olmuştur. İkinci önemli tedbir, eğitimin verimsiz alanlardan verimli alanlara kaydırılmasıdır. Örneğin, Devrimden önce altı bin hukuk öğrencisi varken, bugün Küba'da Hukuk Fakültesi'nde topu topu iki yüz öğrenci okumaktadır. Eğitimi ülkedeki üretim sürecine bağlayan bu tedbirlerin yanı sıra, çok önemli diğer bir tedbir, eğitimin yeni bir insan yaratma ülküsüne yöneltilmesidir. Bu insan, halkına ve dünya halklarına hizmet etmeyi baş amaç bilen, çalışkan, cesur, fedakâr tek kelimeyle, Devrim ülküsünü kendi benliğinde cisimleştiren bir insan olacaktır. Bu yolda Küba halkına sunulan en büyük örnek Che Guavara'dır.

Eğitimin yanı sıra, Devrimci yönetimin büyük çaba harcadığı diğer bir alan sağlık hizmetleridir. Devrim olduğu zaman, her alanda olduğu gibi sağlık alanında da Küba çok geri idi. Bütün ülkede sadece on yataklı bir tek köy hastahanesi vardı. Hekim sayısı da sadece altı bin idi. Devrim olur olmaz, durum daha da vahimleşti. Mevcut tek tıp fakültesinin 158 profesöründen 141'i ile hekimlerin 2000'i ülke dışına kaçtı. Eskiden hemen hemen tamamen Amerikadan gelen ilâç, tıbbi gereç ve yayınlar, bu ülkenin koyduğu ticaret yasağı yüzünden artık gelmez oldu.

Devrimci yönetim, bu sorunu da cesaretle karşılamayı bildi. «Bugün Sosyalist Küba'da hastane sayısı kırk yediye, *yatak sayısı 1300'e yükselmiştir. Ayrıca* elli dahiliye ve dış kliniği açılmıştır ki eskiden bunların hiç biri yoktu.» (s. 65). Bugün Küba'da Devrim öncesi döneminden 1000 fazlasıyla 7000 doktor vardır. Yani hem kaçanların yeri doldurulmuş, hem doktor sayısı eskisine nazaran artırılabilmiştir. Bir doktor'un kaç senede yetiştiği düşünülürse, yapılan işin değeri daha kolay takdir edilebilir.

Yazarların belirttiği gibi, «kapitalist tıbbın başlıca uğraşı hastalıkları tedavi etmektir. Doktorların bol olduğu yerlerde, parası olanların hastalıkları şahane tedavi imkânı bulur; sosyalist tıbbın başlıca uğraşı ise hastalığı **önlemeye** çalışmak olup, yaşadıkları bölge neresi olursa olsun, gelirleri ne olursa olsun bütün vatandaşlara koruyucu sağlığı götürmektir. (s. 63). Küba işte bu alanda çok önemli adımlar atmıştır. Devrimden önce yılda ne kadar sağlık muayenesi yapıldığı bilinmemektedir. Ancak, 1963 yılında on iki milyon, 1967'de ise on dokuz milyon muayene yapılmış olması, sağlık hizmetlerinin *vardığı seviye bakımından bir fikir* verebilecek niteliktedir. Bunun yanı sıra, bazı çok yaygın hastalıkların önünün alınabilmiş olması, gerçek bir başarıdır. Son üç yılda Küba'da bir tek çocuk felci vakası görülmemiştir. Devrimden önce, yılda 7.000 - 10.000 kişi sıtmadan ölürken, 1966 yılında yalnız on kişi bu yüzden ölmüştür. Halkın sağlığını geliştirmek için başvurulan diğer bir yol sporu yaygınlaştırmak olmuştur. Bugün nüfusun dörtte biri, yani iki milyon insan, şu ya da bu sporu yapmaktadır.

II. ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Sosyalist bir düzenin kurulabilmesi *için, kapitalist üretim ilişkilerinin tasfiye* edilmesi ve üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanan yeni ilişkilerin kurulması gerektiği açıktır. Küba'lı devrimciler, bu gereği yerine getirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Bugün varılan aşamada, tarım dışı sektörde tam, tarım sektöründe ise kısmi bir kollektifleştirme görülmektedir.

Devrim sırasında Küba, bütün ekonomisi şeker üretimi temeline dayanan geri bir tarım ülkesi olduğu için, mevcut sanayi kuruluşları zaten azdı. Devrim bunları topluma mal etti ve yeni işletmeler toplumsal mülkiyet esasına göre kuruldu. İlk yıllarda, berber, bakkal, lokanta, büfe, vs. gibi küçük işletmelere dokunulmadı. Ancak, 26 Mart 1968'de kabul ettiği bir kararname ile, Devrim yönetimi, bu işletmelere de el koydu. 55636 küçük özel işletmeyi toplum mülkiyetine geçiren bu son tedbirle, tarım dışı alanda kapitalist

ilişkiler tamamen tasfiye edilmiş oldu.

Tarım sektöründe durum çok farklıdır. 17 Mart 1959'da çıkarılan ilk toprak reformu kanunu ile üst mülkiyet sınırı bin dönüm olarak tespit edilmiş iken, 13 Ekim 1963 tarihli ikinci bir reform kanunu ile bu sınır 165 dönüme indirildi. Bu küçük işletmelerin dışında kalan topraklar ise devlet çiftlikleri haline getirildi. Bugün, toprakların %65'i devletin, %35'i ise özel üreticilerin elindedir. Dolayısıyla, tarımda özel sektör önemli bir yer işgal etmektedir.

Üstelik, özel çiftçiler Küba'nın en zengin insanlarıdır. En iyi topraklar, büyük ölçüde, onların elindedir. Ayrıca, devletin hoşgörüşünden yararlanarak 60.000 kadar işçi çalıştırmak imkânını bulmaktadırlar *(s. 141)*. Yani, *tarım sektörünün önemli* bir kesimi kapitalist ilişkiler içinde bulunmakta ve bu yoldan zenginleşmektedir. Küba'lı özel çiftçiler, bakanlardan bile daha çok para kazanmaktadırlar. Devrimci yönetimin bu *duruma göz yummasının* nedenleri siyasidir. Tarım alanındaki bu özel kesim, sosyalist iktidarın güçlü bir müttefikidir. Dolayısıyla, devrimciler, tarım dışı alandaki küçük işletmeler için yaptıkları gibi, *bunları düşman ilân edip* tasfiye edeceklerine, çok daha tedrici usuller kullanmayı tercih etmektedirler. Küba'da, toprak, miras yoluyla babadan oğula geçebilmekte, fakat satılamamaktadır. *Mirasçısı olmayan topraklar ve özel çiftçiliği* terkedenlerin toprakları, devlet mülkiyetine geçmekte ve böylece kamu sektörü, gayet yavaş da olsa, adım adım genişlemektedir. Yine de, toplam nüfusun %10'nun hâlâ *burjuva ilişkileri* içinde olması, sosyalist düzenin kuruluşu yolundaki çabaları olumsuz yönde etkileyen önemli bir unsurdur.

III. KALKINMA STRATEJİSİ

Huberman ile Sweezy'nin kitabının en değerli yanı, başlangıçta da belirtildiği gibi, gerçekçi olmasıdır. Bu tutumun sonucu olarak, yazarlar, Küba deneyinin olumsuz yanlarına da cesaretle parmak basmışlardır. Kendi ifadeleriyle, «Küba, sağlam bir ekonomik kalkınma stratejisi kurma yolunda başarısız olmuştur.» (s. 85). Gerçi, Devrim'den önce mevcut atıl kaynakların derhal seferber edilmesi, ilk yıllarda önemli bir iktisadi hamlenin gerçekleştirilmesine imkân vermiştir. Ancak, kısa zamanda, mevcut kapasitenin sınırına varılmıştır. Öte yandan, tek ürüne dayanan iktisadi yapı ile emperyalizm özdeşleştirildiği için, Devrimci yönetim derhal ürünleri çeşitlendirmeye girişmiş; bu davranış ise, ülkeyi, şeker ihracatının sağladığı *önemli döviz kaynaklarından* yoksun bırakmıştır. Neticede, Devrim'den iki yıl sonra, dış ticaret dengesi açık vermeye başlamış. 1961'de 13,8 milyon dolar olan bu açık, 1962'de 169,6 milyon dolara fırlamıştır. 1961'de 6,8 *milyon ton olan* şeker üretimi, 1962'de 4,8 milyon tona, 1963'de ise 3,8 milyon tona düşmüştür. Amerika'nın uyguladığı sıkı ticaret ambargosu ve teknisyenlerin kitle halinde ülkeden kaçışı, buhranı daha da vahimleştirmiştir.

Bunun üzerine, Küba'lı devrimciler, 1963'ten itibaren, kalkınma stratejilerini temelinden değiştirmek zorunda kalmışlardır. 1963-64-65 yıllarında oluşturulan yeni stratejiye göre, tarımda uzmanlaşmaya dönülmüş ve bütün çabalar yeniden şeker üretimine ve ayrıca, büyük baş hayvan üretimine yöneltilmiştir. Bunun sayesinde, şeker üretimi artmaya başlamış ve 1967 yılında 6,1 milyon tona ulaşmıştır.

Yeni *stratejinin en önemli dayanaklarından* biri, 21 Ocak 1964'te Sovyetlerle imzalanan ticaret antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Sovyetler, 1965'ten başlamak üzere, her yıl artan miktarda şeker almayı *taahhüt etmişlerdir. 1968-69-70 yılları* için bu miktar, yılda 5 milyon tondur. Fiyat ise, libre (yarım kilodan biraz az) başına 6,11 sent (veya bir ton şeker için 132,45 dolar) olmak üzere sabittir. Bu arada, *dünya fiyatları* olağanüstü derecede düşmüştür. 1963'te, dünya piyasasında, bir libre şeker 8,48 sent iken, 1967 yılında şeker fiyatı 1,99 sente düşmüştür. Yani Sovyetler, bugün, Küba şekerine, dünya rayicinin 3-4 misline varan bir *fiyat* ödemektedirler. Sovyetlerin yanısıra Çin gibi diğer bazı sosyalist ülkeler de, Küba ile ayni şartları içeren antlaşmalar imzalamışlardır.

Kalkınma stratejisinde yapılan bütün hatalara rağmen iktisadi alanda, Küba, yine de hiç küçümsenmeyecek bir ilerleme kaydetmiştir. Yukarda belirtilen ve insan faktörünü geliştirmek için yapılan büyük hamlelerin yanı sıra, ekilen toprak alanı 1958-1967 arasında %56 oranında artırılmış, traktör sayısı 1960'da 9200 iken 1967'de 35.000'e çıkarılmış, büyük baş hayvan sayısı 1961-1967 arasında %24 artırılmış, üstelik bu son alanda önemli bir nitelik gelişimi sağlanmıştır. İhraç sanayiinde de önemli gelişmeler kaydedilmiş, 1967 yılında nikel üretimi 34.900 tona çıkarılarak, bu maden şekerden sonra ikinci ihraç maddesi haline getirilmiştir. Halen de Küba, iktisadi alanda büyük bir çaba içindedir. 1967 yılında gayri safi milli hasılanın % 27,1,ini bulan yatırım oranı, 1968'de %31'e ulaşmıştır.

IV. SORUNLAR

Devrimci yönetimin on yıl boyunca harcadığı olağanüstü çabalara rağmen Küba'nın henüz halledemediği çok önemli sorunları vardır. İktisadi alanda en önemli sorun, üretim güçlerinin geriliğidir. Üstelik Küba, henüz rasyonel bir plânlama sistemi kuramamıştır. Yazarlara göre, bu başarısızlığın sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür : 1) İşgücü yetersizliği olmasına rağmen, yeni ekim alanları açmak için gereğinden fazla kaynak seferber edilmesi; 2) Birbirinden kopuk ayrı ayrı projelerin gerçekleştirilmesine yönelen özel plânlara fazla yer verilmesi, bu nedenle, toptan bir plânlamaya imkân kalmaması; 3) İmkânların üstünde iş yapmaya kalkışılması. Bu son sebeple ilgili olarak, kitapta, çok çarpıcı bir örnek verilmiştir. Devrimci yönetimin 1970 yılında 10 milyon ton şeker üretmeyi milli bir hedef haline getirdiğini herkes biliyor. Ancak bilinmeyen taraf, bu şiarın iktisadi maliyeti. Verilen bilgiye göre, ek yatırımların veriminin hızla düşmesi yüzünden, şeker üretiminin 7 milyon tondan 10 milyon tona yükseltilmesi, 1 milyar 20 milyon dolarlık yeni bir yatırımı gerektirmektedir. Görüldüğü gibi, siyasi bir amaç uğruna ödenen iktisadi bedel gayet yüksektir.

Küba'nın önemli sorunlarından biri de işgücünü daha sıkı bir şekilde harekete getirmektir. Bilindiği gibi, maddi ve manevi müşevviklerin karşılıklı değeri konusunda bugüne dek çok önemli tartışmalar yapılmıştır ve bunlar hâlâ sürüp gitmektedir. (Kitabın 191-202 sayfalarında, bu konudaki çeşitli görüşlerin ve bu arada Sovyet uygulamasının ilginç bir özeti vardır.) Ancak, burası açıktır ki, Huberman ve Sweezy'nin haklı olarak belirttikleri gibi, iktisadi «sorunun özü, Küba'nın da, tıpkı Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki diğer azgelişmiş ülkeler gibi düşük bir teknoloji düzeyinde bulunmasıdır. Bütün işçiler daha sıkı bir çalışma temposu içine sokulsalar ve çabalarına yön veren çok sağlam plânlar yapılsa, Küba gene de yoksul bir ülke olarak kalacaktır. Küba, modern bilim ve teknolojiyi adamakıllı sindirip kendi özel sorunlarının çözümünde etkili yolları bulmak üzere kullanmaya başlayıncaya kadar bu böyle sürüp gidecektir.» (s. 219).

Halkın sürekli bir seferberlik içinde tutulmasına rağmen, iktisadi kalkınmanın henüz gerçekleştirilememiş olması ve temel ihtiyaçların dahi yeterince karşılanamaması, halkta bıkkınlık yaratmaya başlamış ve böylece ufukta bir de siyasi tehlike belirmiştir. «Devrimci önderlik çok fazla iyimser tahmin yapıp gerçekleştirememiş, çok fazla söz verip tutamamış. Bu tahmin ve vaadlerde samimi davranılmış, ancak aşılması gereken engeller iyi değerlendirilmemiştir. Bunun halkı aldatmak amacıyla yapılmış olmaması önemli bir olgudur. Fakat sonuç gene de değişmiyor. *Halk,* yalnız bıkmakla da kalmıyor, önderliğin verdiği sözü tutmadığını göre göre inancını ve güvenini de yitiriyor. Halk kitlelerini devlet babaya bağlayan bağlar aşınmaya yüz tutmuş.» (s. 261).

Bu bıkkınlık belirtileri karşısında, Devrimci yönetim, bir yandan iktisadi gelişmeyi hızlandırmaya çabalamakta, öte yandan da, sert yöntemlere kaymaktadır. Sonuç olarak, Küba Devrimi, tehlikelerle dolu bir yarışa girmiş bulunmaktadır. Bu yarışı kazanması, bıkkınlık-sertlik diyalektiği patlama çizgisine varmadan, halkı maddeten tatmin edecek nispi bir refahın sağlanabilmesine bağlıdır. Dünya sosyalistlerinin bütün umudu ve dileği de budur.

Memur Yürüyüşü ve Düşündürdükleri

Türk - Persen'in düzenlediği devlet personelinin yürüyüş ve mitingi 17 Ocak 1970 Cumartesi günü saat 13.30 da Kurtuluş alanında başladı. Onbinlerce memur ve hizmetlinin katıldığı miting ve yürüyüş Anıt Kabirde yapılan saygı duruşuyla sona erdi.

Türk - Persen'in miting ve yürüyüş için bir hafta önce başlayan aktif çalışmasına Ankara'lı sosyalist gençlerin örgütü SGÖ (Sosyalist Gençlik Örgütü) bütün gücüyle katıldı. Gerek miting ve yürüyüş öncesi, gerekse miting ve yürüyüş sırasında *tüm tedbirleri ve çalışmaları SGÖ'lü militanlar yürüttü.* Onbinlerce memur «İşçi - köylü elele halk cephesinde», «İşçi - Memur elele genel greve», «Yürüyüşün nedeni sömürü düzeni», «Süleyman düşecek bu düzen değişecek»... sloganlarını hep bir ağızdan haykırdı.

Miting konuşmacıları ise özellikle geri kalmışlıktan, adaletsiz gelir dağılımından ve düzenin bozukluğundan sözederek, bu durumdan kurtuluncaya kadar direnmek gerektiğini belirttiler. Konuşmacılardan İlk - Sen temsilcisi İbrahim İspir memurların, öğretmenlerin meselelerini anlatarak, bunun çözümünün «İşçi - köylü ittifakının vereceği mücadele ve onların iktidarında» mümkün olduğunu, tüm memurların da bu mücadelede yerlerini almaları gerektiğini ve «İlk - Sen'in yerini aldığını» belirtti. Son konuşmayı SGÖ adına Asuman Erdost yaptı ve özetle; «Biz sosyalist gençler memurların demokratik haklarını genişletme mücadelelerini sonuna kadar destekliyoruz. Ve bunun içindir ki miting ve yürüyüşünüzde var gücümüzle çalışıyoruz. Memurların insanca yaşamak için giriştikleri bu mücadele işçi ve emekçi sınıfların mücadelesinin bir parçasıdır. İnsanın insan tarafından sömürüldüğü, insanın insana kul olduğu bu düzen işçi ve emekçi sınıfların hep birlikte verecekleri mücadele ile değiştirilecektir.» dedi. Asuman Erdost'un konuşması sırasında mitinge katılan MDD'ciler tartışmada gösterdikleri edepsizliği tekrar ederek, marş söyleyerek; bağırarak konuşmacının konuşmasını engellemeğe çalıştılar. Bu provakasyon ancak miting görevlisi SGÖ'lü gençlerin disiplinli davranışları ile önlenebildi.

«Devlet» dendiği zaman, insanın aklına, mahkemeler gelir, polis ve jandarma gelir, memurlar gelir. Türkiye'nin içinde bulunduğu duruma bu açıdan bakmak, hayli aydınlatıcı olacaktır. Eski Yargıtay başkanı İmran Öktem'in cenâze töreninde meydana gelen ve siyasal iktidar tarafından hoşgörüyle karşılanan olaylardan sonra, yargıtayıyla, sayıştayıyla, danıştayıyla, barolarıyla, yargı organları büyük bir yürüyüş düzenlemişler ve hükümete karşı kesin bir tutum takınmışlardı. *Öte yandan, Polis Koleji öğrencileri altı aya* yakınlaşan bir süredenberi boykot halindedirler. Kamu görevlilerinin (memurların) önemli bir kesimini teşkil eden öğretmenler, geçtiğimiz yıl içinde, önce bir protesto yürüyüşü düzenlemişler ve sonra da, dört gün süreyle, boykota gitmişlerdir. İvedi çözüm bekleyen sorunlar karşısında tam anlamıyla âciz olduğu her geçen gün daha açık ve seçik şekilde ortaya çıkan bir siyasal iktidarın önüne, son olarak, 17 Ocak Cumartesi günü, Türk-Persen'in çatısı altında örgütlenmiş bulunan memurlar dikilmişlerdir. Bırakınız Türkiye'nin dört bir yanında iki günde bir meydana gelen toprak ve fabrika işgallerini, ülkenin içinde bulunduğu buhran koşulları, benzetme yerindeyse, devletin organlarını devlete, daha doğrusu devlet iktidarının bir kesimine, siyasal iktidara, karşı cephe almaya zorlayacak kadar keskinleşmiştir.

Böylesine bir durumun nedenlerine (hiç değilse, kamu personelini ilgilendirdiği ölçüde) iki açıdan yaklaşmak mümkündür. Birincisi, kamu personelinin, bölüşüm ilişkileri çerçevesindeki durumudur. Bilindiği gibi, Türkiye'deki devlet memurlarının yüzde seksene yakın bir kesiminin eline, ayda, ortalama olarak, 500-700 TL. geçmektedir. Bir memur ailesinin dört kişiden meydana geldiğini (asgari) ve yalnızca aile reisinin çalıştığını varsayarsak (böylesi de olagandır), memurlar ve aileleri» kitlesi içinde, birey başına ortalama aylık gelir 125-150 TL. ve yine birey başına ortalama yıllık gelir 1.200-1.800 TL. olmaktadır. Oysa, Türkiye'de, birey başına ortalama yıllık gelir 3.000 TL. civarındadır. Devlet memurlarının «emeklilik hakkı» gibi bazı maddi imtiyazlardan yararlandıklarını kabul etsek bile, ortaya çıkan genel görünüş odur ki, devlet memurları, yokluğa yakınlaşan maddi şartlar içinde yaşamaktadırlar.

Üzerinde durulması gereken ikinci nokta, 1961 Anayasası'nın, bütün çalışanlara tanıdığı ve devlet memurlarına ilişkin olarak «kanunlarla düzenlenmesi»ni öngördüğü «grev hakkı»nın, 624 ve 657 sayılı kanunlarla, yasaklanmış olmasıdır. Kısacası, devlet memurları, bütün çalışanlara tanınmış bir ana yasal hakkı, ekonomik ve sosyal durumlarını düzeltmek için grev ve toplu sözleşme yapma hakkını, kullanmak imkânından yoksun bırakılmışlardır. Toplumsal şartların hızla gelişmesi sonucunda, 624 ve 657 sayılı kanunlar büyük ölçüde kadük duruma gelmişlerdir ama, yine de, Demokles'in kılıcı gibi, haklarını aramaya kalkışan devlet memurlarının tepesinde sallanmaktadırlar.

Emperyalist ülkelerin burjuvazileriyle sıkı sıkıya çıkar ilişkilerine girmiş bulunan bir küçük-burjuva kapitalist yapının, kaçınılmaz olarak, zorunlu olarak, er ya da geç, buhran şartları oluşturacağı açıktır. 1966 yılındanberi hızla oluşan ve 1969 yılının sonlarında azımsanmayacak toplumsal kıpırdanışlara yol açan buhran şartları, yüzlerce yıllık bir ideolojik (sübjektif) şartlanma sürecine ve «devlet» memurluğunun sınıflı toplumlardaki «hikmet-i vücûdu»na rağmen, kamu görevlilerini, köhnemiş bir küçük-burjuva kapitalizminin ve üretim ilişkilerinin böylece süregitmesine bağlı olarak çıkarlarını geliştiren ticaret-tarım-sanayi burjuvaları koalisyonunun karşısına getirmiştir.

Zonguldak Kongresi

Türkiye İşçi Partisi Zonguldak İl kongresi 18.Ocak.1970 Pazar günü yapıldı. Kongre başından sonuna kadar sosyalist devrimcilerin hakimiyetinde geçti. Kongre başkanlığına Vasıf Köksal'ın seçilmesinden ve raporların okunmasından sonra yapılan konuşmalarda, Ahmet Hamdi Dinler, Sabri Eryılmaz, Genel Sekreter Hüsamettin Güven ve Ankara'dan giderek kongreye katılan Nihat Akseymen ile Vahap Erdoğdu konuştular.

*Vahap Erdoğdu milli demokratik dev*rim tezini savunarak, «devrim bir an değil bir süreçtir» dedi.

Nihat Akseymen konuşmasında Erdoğdu'yada cevap vererek siyasi devrim ile sosyalist ekonominin kuruluşunu birbirinden ayırmak gerektiğini ve siyasi devrimin bir an halbuki sosyalist ekonominin kurulmasının bir süreç olduğunu belirtti. Ayrıca Akseymen, önümüzdeki devrimci aşamanın neden sosyalist devrim olduğunu da *yaptığı* açıklamalarla anlattı.

Kongre sonucunda yönetim kurulu her çeşit sapma ile mücadeleye kararlı sosyalist devrimcilerden oluştu.

EMEK * Onbeş Günlük Sosyalist Gazete İki Haftada bir Pazartesi Günleri çıkar. Sahibi : Şaban ERİK * Yazı İşleri Müdürü Asuman ERDOST * Yıl : 1 - Sayı : 20 - Fiyatı : 150 Kuruş - 26 Ocak 1970

Yönetim Yeri : Süleyman Sırrı Sokak 2/8 Yenişehir / ANKARA - Tel 17 27 59 * P.K. 276 Bakanlıklar / ANKARA * Abone Şartları : 13 Sayı : 12,5 TL., 26 Sayı : 25,— TL., 52 Sayı : 50,— TL. İLAN : Santimi 25,— TL. Yayın ilânları yüzde 50 indirimlidir. Küçük yayın ilânları kelimesi 75 Kuruştur.

İstanbul Temsilciliği : S. Günay AKARSU Nuruosmaniye Cad. Benice Han - Cağaloğlu İstanbul * Telefon : 26 29 64 * İzmir Temsilciliği : Güner ELİÇİN, Akgerman Han 404 İZMİR * Tel : 24 986 * İstanbul Dağıtımı : Fuat BÜTE, Ankara Caddesi 8 İstanbul * Tel : 27 89 49 * Dizgi ve Baskı : Beylen Basım ve Ciltevi